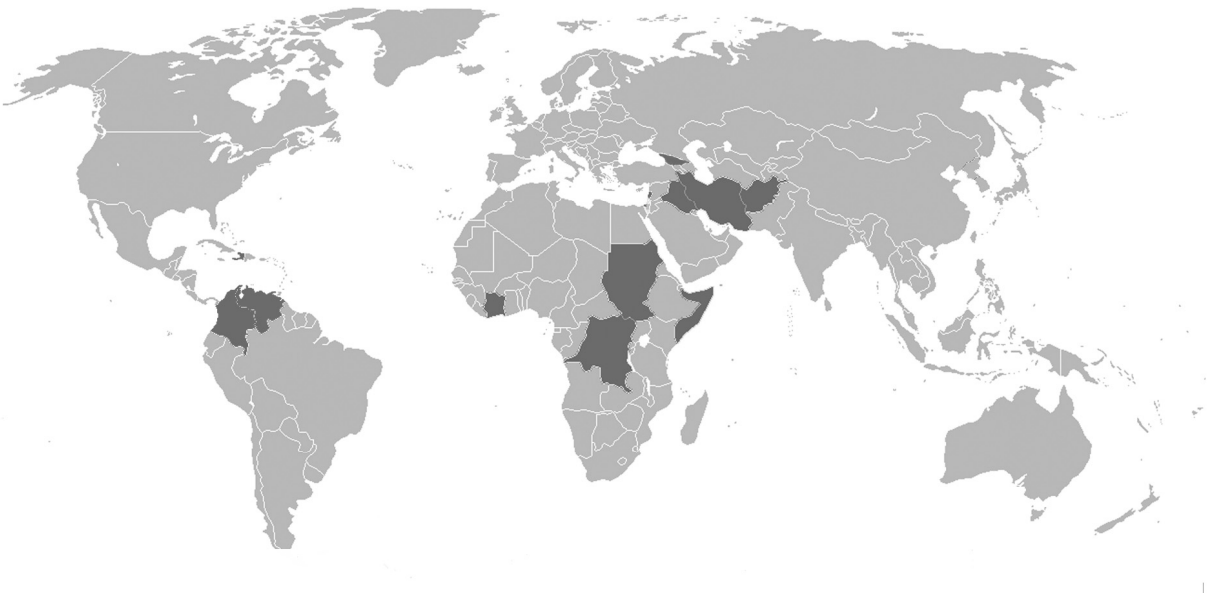

Biztonságpolitika

Konfliktusok a világ egyharmadán

Konfliktusok a világ egyharmadán

Selján Péter

Konzulens: Dr. Kaiser Ferenc egyetemi adjunktus
Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
Kossuth Lajos Hadtudományi Kar
2008 Budapest

Tartalom

Bevezetés	4
1. Válságok és konfliktusok a hidegháború után	6
1.1. A biztonságot veszélyeztető tényezők	9
1.2. Az ENSZ békefenntartó missziói	11
2. A konfliktusos régiók	13
3. A konfliktusok háttere.....	16
4. Napjaink válságövezetei	21
4.1. A Közel-Kelet és az iszlám térség	21
4.1.1. A Közel-Kelet geostratégiai jelentősége	21
4.1.2. Irak.....	24
4.1.3. Irán.....	25
4.1.4. Afganisztán	26
4.1.5. Gázai övezet, a palesztin-izraeli konfliktus	27
4.1.6. Libanon.....	28
4.1.7. A közel-keleti régió értékelése	29
4.2. Afrika a 21. század elején	32
4.2.1. Elefántcsontpart.....	34
4.2.2. Szudán	35
4.2.3. Szomália	36
4.2.4. Kongói Demokratikus Köztársaság	37
4.2.5. Kenya	39
4.2.6. Az afrikai régió értékelése	40
4.3. Latin-Amerika.....	42
4.3.1. Kolumbia	44
4.3.2. Haiti.....	46
4.3.3. Venezuela	47
4.3.4. A latin-amerikai térség értékelése	48
Következtetések, kilátások.....	49
Mellékletek.....	56
Felhasznált irodalom.....	59

Bevezetés

Két világháború, számos regionális konfliktus és a hidegháború után, a liberális demokrácia fokozatos térnyerésétől azt gondolhattuk, hogy az emberiségre immár békés idők köszöntenek. Ezzel szemben a kétpólusú világrend összeomlását követően számos biztonsági kockázati tényező erősödött fel: mint például a világ több részén kiújult etnikai konfliktusok, vagy a nukleáris eszközök proliferációja. Miközben a fejlett világ elcsendesült, a világ más részein zajló konfliktusok felerősödtek.

Napjainkban körültekintve a világban az orosz-grúz szembenállás rendezésétől kezdve az iráni nukleáris fegyverkezésem keresztül, a darfúri kérdéssel bezárólag még mindig számos konfliktussal kell szembenéznünk. Jelenleg az öt földrész több mint egyharmadának lakossága számára mindennaposak az erőszakos cselekmények.¹

Dolgozatomban napjaink legégetőbb válságait és fegyveres konfliktusait veszem sorba. Ahelyett, hogy egyetlen egyet kiválasztva mély elemzésekbe bocsátkoznék, inkább arra törekszem, hogy röviden és tömören összegezzem a legfontosabbakat, és ezzel felvázoljam a 21. század első évtizedének - nagy léptékű - válságtérképét. Céлом azon konfliktustérségek rövid ismertetése, amelyek napjainkban is komoly biztonsági problémákat hordoznak magukban.

Az első fejezetben ismertetem a hidegháború után a konfliktusok terén bekövetkezett változásokat, a biztonságot befolyásoló tényezőket, majd az ENSZ békefenntartó tevékenységét. A második és a harmadik fejezetben – egyfajta bevezetésként – röviden ismertetem a konfliktusos régiókat, és a konfliktusok legfontosabb okait, a fontos történelmi előzményeket. Végül rátérek napjaink válságövezeteinek, a Közel-Kelet, Afrika és Latin-Amerika tárgyalására. Befejezésként a következtetések mellett szó lesz a várható kilátásokról is.

Arra teszek kísérletet, hogy földrajzi, geopolitikai megközelítésben értékeljem az egyes potenciális válságkörzeteket, hatalmi pozícióval bíró országokat. Röviden

• Ezúton mondok köszönetet Kaiser Ferenc egyetemi adjunktusnak, hogy tanácsaival segítette munkámat.

¹ FigyelőNet: *Harcban a világ egyharmada* - 2007.08.07. -

http://www.fn.hu/kulfold/valsagterkep/0707/harcban_vilag_egyharmada_168371.php - Látogatva: 2008.09.03.

vázolom a régió, térség, adott állam vagy államszövetség helyzetét befolyásoló legfontosabb tényezőket, kihívásokat.

A konfliktustérségeknek és adott konfliktusoknak könyvtáryi szakirodalma van, valamint a világhálón is számtalan mennyiségű adat, elemzés áll rendelkezésre a témához kapcsolódóan. Én elsősorban a hazai biztonságpolitikai szakirodalomra alapozok, így elsősorban Gazdag Ferenc és Deák Péter, valamint az egyes térségekre szakosodott szerzők munkáira (mint például Anderle Ádám, Benkes Mihály vagy Rostoványi Zsolt).

Dolgozatom – sajnos – nem nélkülözi, nem nélkülözheti a leegyszerűsítéseket, hiszen az egyes konfliktusok tárgyalása sokkal jelentősebb teret igényelne, azonban a terjedelmi korlátok miatt erre nem nyílik módom. Nem is a konfliktusok mélyreható elemzése munkám célja, hanem egy 2008 év végi helyzetkép bemutatása, majd a kilátások felvázolása. Ezáltal arra kívánok rávilágítani, hogy a második világháború után megindult dekolonizáció, illetve a demokratizálódás útja fegyveres konfliktusok sorával van kikövezve, és igen kérdéses, hogy az út végén valóban a liberális demokráciák teljes győzelme, így egy békésebb világ vár-e az emberiségre.

1. Válságok és konfliktusok a hidegháború után

Ahogy arra Friedmann Viktor *A konfliktuskezelés új terepei*² című tanulmányában rámutat, a hidegháború végét követő időszakban a világunkban zajló konfliktusok terén több, jelentős hatással járó változás is végbement. Friedmann a kanadai Human Security Center által 2005-ben kiadott *Human Security Report*³ című jelentésre hivatkozik, amely szerint a kilencvenes évek eleje óta több mint 40%-kal csökkent a fegyveres konfliktusok száma a világban. Azonban kihangsúlyozza, hogy ez a csökkenés elsősorban az államok közötti konfliktusokra volt jellemző, s csak kis mértékben érintette az államon belüli fegyveres konfliktusokat. 2002-ben a 66 regisztrált fegyveres konfliktusból mindössze egy, 2003-ban az 59-ből mindössze kettő zajlott államok között. Ugyanebben a két évben a kizárólag nem-állami szereplők közti fegyveres konfliktusok száma meghaladta az állami szereplő részvételével zajló konfliktusokét. Világos, a változás tehát kettős: miközben a konfliktusok száma összességében jelentős zuhanást mutat, a hangsúly az államok közötti konfliktusokról az államon belüliekre tevődik át, melyek ráadásul meglehetősen területi koncentrációt mutatnak.⁴

Ahogy Friedmann Viktor fogalmaz:

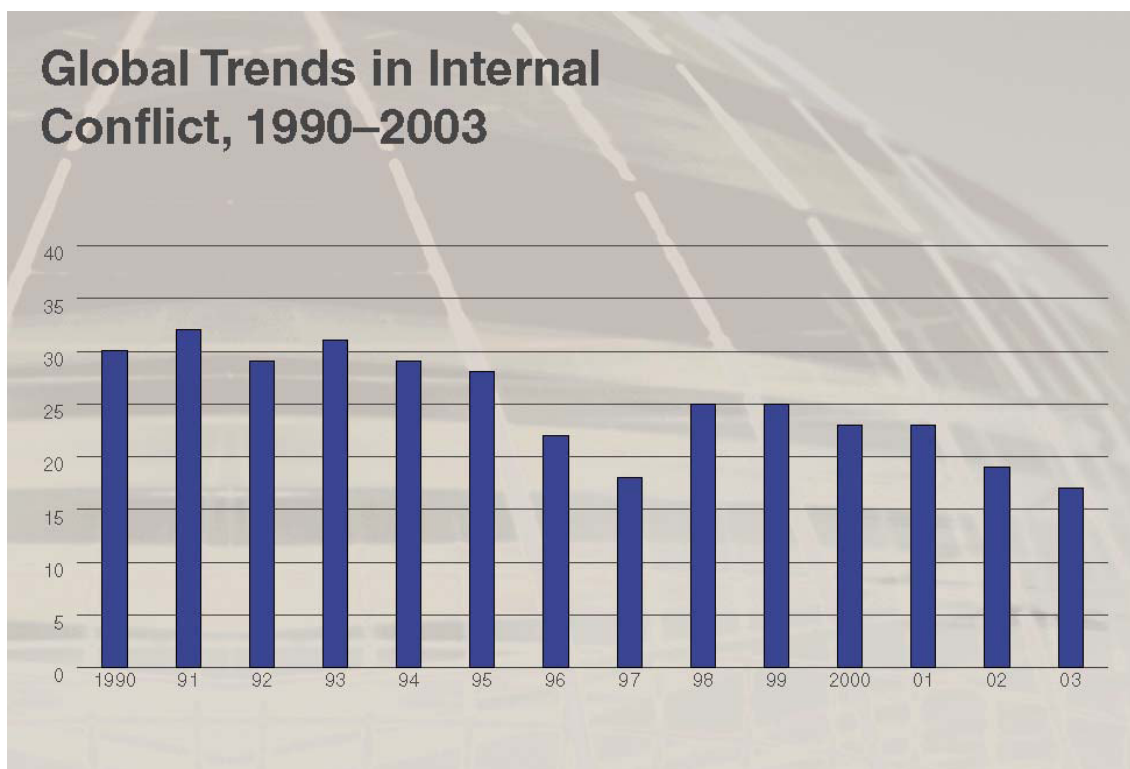
„A kortárs konfliktusok döntő többsége nem államok között játszódik le. Tévedés lenne azonban azt a következtetést levonnunk, hogy ma elsősorban államon belüli konfliktusokkal van dolgunk, mivel az egyes államok konfliktusai szorosan összefüggenek egymással. Egyes államon belüli konfliktusok komoly hatással lehetnek az adott régió biztonsági helyzetére.”⁵

² Friedmann Viktor: *A konfliktuskezelés új terepei – Az államon belüli konfliktusok regionális, inter- és transznacionális dimenziói* - in.: *Kül-Világ*, IV. évfolyam, 2007/3-4. szám - 75-99.o. - Elektronikus formában: <http://www.freeweb.hu/kul-vilag/2007/0304/friedmann.pdf> - Letöltve: 2008.09.10.

³ Mack, Andrew, et al.: *Human Security Report 2005*, War and Peace in the 21st Century, Oxford, Oxford University Press, 2005 - Elektronikus formában: <http://www.humansecurityreport.info/content/view/28/63/index.php?option=content&task=view&id=28&Itemid=63> - Letöltve: 2008.09.08.

⁴ Friedmann Viktor: *A konfliktuskezelés új terepei* - 78.o.

⁵ U.o. 98.o.

Belső konfliktusok számának alakulása (1990-2003)⁶

Az 1980-as és 1990-es években a nemzetközi rendszerben végbemenő változások játszották a főszerepet egy-egy konfliktus kialakulásában. Miután a hidegháború az északi félteke nagy részén a demokrácia bizonyos térhódításával járt együtt, a lebomló totalitárius rendszerek alól kiszabadult kisebbségek, mesterségesen egyesített államalakulatok etnikai csoportjai, tartományai általában erőszakos eszközökkel elindultak egy fragmentációs folyamat útján, amely válságokhoz vezetett.⁷ A hidegháború befejeződése után az új válságok és konfliktusok kezelése az eddigiektől gyökeresen eltérő megközelítést, új elveket és gyakorlatot igényelt.⁸

A körülhatárolható szubrégiókban, kisebb államok, esetleg államrészek, azokon belüli különböző csoportok, elmaradott térségekben törzsek közötti fegyveres összeütközéseket vagy egyoldalú erőszakos cselekményeket ma háborús küszöbszint alatti, alacsony intenzitású konfliktusoknak nevezünk. Ezek a globalizáció korában nem

⁶ *Mapping the Global Future: Report of the National Intelligence Council's 2020 project, Based on Consultations With Nongovernmental Experts Around the World, December 2004 - 101.o. - Elektronikus formában: <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> - Letöltve: 2008.09.14.*

⁷ Deák Péter: A biztonságot fenyegető kemény kihívások, erőszakformák és kezelésük - Biztonságpolitikai kézikönyv, szerk: Deák Péter (a továbbiakban *Biztonságpolitikai kézikönyv*) - Osiris, Budapest, 2007 - 59.o.

⁸ Szabó László: Válságkezelés - in.: *Biztonságpolitika*, szerk: Gazdag Ferenc – SVKH, Budapest, 2001 - 181.o.

maradnak helyi kockázatok, eszkalálódnak, kezelés híján válsággá szélesednek.⁹ Az államokon belüli konfliktusok igen gyakran egész régiókat destabilizálnak sőt, globális veszélyek, így járványok, terrorizmus, menekültáradatok kiindulópontjaivá válhatnak. Ilyen értelemben tehát e konfliktusok kezelése a globalizálódott világ problémájává is válik.¹⁰

A helyi konfliktusok több dimenzióban: hatalmi, gazdasági érdekek mentén, nacionalizmusok fellángolása során, etnika, vallási kisebbségek között, vagy elhúzódozó polgárháborúk formájában jelentkezhetnek. Korunkban az etnikai, nemzeti kisebbségek közötti ellentétek állnak közülük előtérben.¹¹

⁹ Deák Péter, Szövényi György: Megváltozott hagyományos, és újonnan jelentkező veszélyforrások - in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 178.o.

¹⁰ Friedmann Viktor: *A konfliktuskezelés új terepei* - 5.o.

¹¹ Deák Péter, Szövényi György: Megváltozott hagyományos, és újonnan jelentkező veszélyforrások - 178.o.

1.1. A biztonságot veszélyeztető tényezők

A továbblépéshez fontosnak tartom, hogy egyfajta bevezetésként röviden ismertessem a biztonságot veszélyeztető tényezőket, elsősorban Gazdag Ferenc és Miletics Péter¹² meghatározásai alapján. Ezzel a témával kapcsolatos legfontosabb fogalmakat kívánom tisztázni.

A biztonságot veszélyeztető tényezők **eredet** szerint két csoportra oszthatók. **(1) Természetes eredetű** tényezők a különböző természeti katasztrófák (árvíz, földrengés, szélvihar stb.), amelyek az ember tevékenységétől függetlenül következnek be. **(2) A mesterséges eredetű** tényezők alkotják a második csoportot, melyek közé az emberi tevékenységből következő háborúk, fegyveres konfliktusok, terrorizmus, kábítószer- és fegyverkereskedelem, gazdasági problémák, tömeges migráció és környezetszennyezés tartoznak.

Méret (kiterjedés) szerint a probléma lehet **globális, kontinentális** vagy **regionális**. Azon belül is lehet szubregionális vagy lokális méretű. A résztvevő erők nagysága és azok tevékenysége szerint lehetnek: alacsony intenzitásúak, közepes intenzitásúak, magas intenzitásúak. Időtartam szerint lehetnek: rövid idejű, vagy elhúzódó konfliktusok. Mindegyiknek megvannak a saját jellemzőik.¹³

Hatókör szerint **belső típusú** (államon belüli) vagy **külső típusú** (más államok, avagy államok bizonyos csoportja ellen irányuló) kihívásokról beszélhetünk. A különböző kihívások **jellegük szerint** kockázat/veszély, feszültség, válság, fenyegetés/fenyegetettség, konfliktus, vagy háború formájában jelentkezhetnek:

- 1) Kockázat vagy veszély lényegében mindig van. Olyan helyzet, amellyel számolni kell, számolni lehet.
- 2) A **feszültség** az államok, vagy a társadalom különböző csoportjai között kialakult véleménykülönbség, nézeteltérés (érdekkonfliktus), amelyre az érdekelt felek kompromisszumos megoldást találnak vagy válsággá fokozódik.

¹² Miletics Péter: A biztonságot veszélyeztető tényezők - in.: *Biztonságpolitika* - 41-66.o.

¹³ Bognár Károly: *A háború és a hadtudomány fogalmának és tartalmának metamorfózisa* - in.: *Hadtudomány*, XII. évfolyam, 2002/4. szám - 42.o. - Elektronikus formában: <http://www.zmne.hu/kulso/mh/hadtudomany/2002/4/bognarkaroly/chapter1.htm> - Látogatva: 2008.08.26.

- 3) A **válság** lényegében tisztázatlan kimenetelű helyzet, valamennyi biztonsági faktorban. Ez a veszély aktivizálódásának első, nem visszafordíthatatlan fázisa. A válság az emberi társadalom egészében vagy működésének egyes területein – gazdasági, katonai, politikai, ökológiai, társadalmi, pénzügyi – kialakuló egyensúlyhiány, amely zavaróan hat a társadalom életére. Az **államok közötti válság** alatt az államok/államcsoportok közötti feszült viszony értendő, amely az államok érdekkonfliktusaiból származik, és általában a fegyveres konfliktus szintje alatt marad, de azzá is szélesedhet. Célja a politikai, gazdasági, katonai előnyök megszerzése.¹⁴
- 4) **Fenyegetésről** vagy **fenyegetettségéről** akkor beszélünk, ha egy hatalmi csoport, állam részéről világosan felismerhető, racionális, vagy éppen képtelen indokra támaszkodó, artikulált politikai akarat jelentkezik bizonyos érdekűközések erőszakos úton való megoldására.¹⁵
- 5) A **konfliktus** már lényegében összeütközés, a válság eszkalációja, amikor a szembenállók rendelkeznek akaratuk erőszakos eszközökkel történő érvényesítésének eszközével. Ide soroljuk az úgynevezett belső „polgárháborúkat”, a határon át nem nyúló, belső etnikai felkeléseket, gerilla mozgalmakat, amelyek harci metodikájukban érintkeznek a terrorizmus módszereivel.¹⁶
- 6) **Háború** esetében klasszikus értelemben realizálódik a katonai tevékenység valamennyi résztvevő fél számára, amely során az érdekeit erőszakkal érvényesíteni szándékozó kezdeményező fél agressziót követ el. A háború során a szembenálló hatalmak arra törekednek, hogy megakadályozzák egymás gazdasági, politikai, társadalmi és egyéb érdekeinek érvényesítését. A fegyveres akció lehet totális, regionális és destabilizációs.

Az erő és a hatalom érvényesítésének Raymond Aron francia politikakutató szerint öt fokozata van, nevezetesen a fenyegetés, a kényszerítés, a büntetés, a nyomásgyakorlás, és a katonai erő szervezett alkalmazása.¹⁷

¹⁴ Miletics Péter: A biztonságot veszélyeztető tényezők - 43.o.

¹⁵ Deák Péter: *A biztonságpolitika kihívásai: a válság- és konfliktuskezelés elmélete* - Új Mandátum Könyvkiadó, Zsigmond Király Főiskola, Budapest, 2005 - 39.o.

¹⁶ U.o. 40.o.

¹⁷ Deák Péter: Szervezett, és válságból fakadó konfliktusok, háborúk - in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 54.o.

1.2. Az ENSZ békefenntartó missziói

Napjaink konfliktusainak rendezésében az ENSZ közbenjárása fontos szerepet játszik. Az 1945-ben létrehozott világszervezet célja a nemzetközi béke és biztonság fenntartása, különböző nemzetközi feladatok végrehajtása.¹⁸ Ennek megfelelően ma is a világ 16 pontján folytatnak tevékenységet ENSZ békefenntartó missziók.¹⁹

Az Egyesült Nemzetek célja, hogy:

„1. fenntartsa a nemzetközi békét és biztonságot és evégből hathatós együttes intézkedéseket tegyen a békét fenyegető bűncselekmények megelőzésére és megszüntetésére, a támadó cselekményeknek vagy a béke más módon történő megbontásának elnyomására, valamint békés eszközökkel, az igazságosság és a nemzetközi jog elveinek megfelelő módon rendezze vagy megoldja azokat a nemzetközi viszályokat és helyzeteket, amelyek a béke megbontására vezethetnek;”

[ENSZ Alapokmány, I. fejezet, 1. cikk – 1945]²⁰

A hidegháború vége jelentős mértékben megváltoztatta a nemzetközi viszonyokat. A kelet-nyugati szembenállás csökkenésének köszönhetően lehetővé vált az ENSZ Biztonsági Tanács tagjai közötti együttműködés erősödése, amely növelte a nagyhatalmak készségét a világ konfliktusainak megoldására.²¹

Az elmúlt évszázadban megjelentek a veszélyforrások között az úgynevezett „működésképtelen” vagy „kudarc államok” (failed state), amelyeket a belső hatalom gyengesége, gazdasági, igazgatási és politikai működésképtelenség, az emberi jogok megsértése jellemez. Egyes államok képtelenek reagálni az olyan kihívásokra, mint a szervezett bűnözés, a nemzetközi és hazai terrorizmus, a határtalan korrupció, különböző vallási, etnikai konfliktusok vagy a szélsőséges nacionalizmus. Az ilyen államokban a nemzetközi közösség beavatkozása maximálisan szükségszerű,²² hiszen napjainkban a biztonságot leggyakrabban veszélyeztető tényező a válsággócokból kiáramló eskaláció.

¹⁸ A Magyar ENSZ Társaság honlapja: *Kép és valóság*, Gyakran feltett kérdések az ENSZ-ről. - http://www.menszt.hu/informaciok/kep_es_valosag - Látogatva: 2008.09.20.

¹⁹ Lásd az 1. számú mellékletet a dolgozat 53. oldalán.

²⁰ A Magyar ENSZ Társaság honlapja: *Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya*. - http://www.menszt.hu/tudnivalok_az_egyesult_nemzetek_servezeterol/az_egyesult_nemzetek_alapokmánya - Látogatva: 2008.09.20.

²¹ Szabó László: *Válságkezelés* - in.: *Biztonságpolitika* - 195.o.

²² Deák Péter: *A biztonságpolitika kihívásai: a válság- és konfliktuskezelés elmélete* - 28.o.

A nemzetközi közösség kilencvenes években tapasztalható aktív szerepvállalása számos elemzés szerint nagymértékben hozzájárult a konfliktusok számának visszaszorulásához. Kimutatható, hogy a konfliktusok egyre nagyobb része zárul le tárgyalásos úton,²³ amiben az ENSZ és az Afrikai Unió mellett jelentős szerepet játszik az egyes országok mint harmadik felek által ellátott közvetítési tevékenység.

„Minden olyan viszály esetében, amelynek elhúzódása a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának veszélyeztetésére vezethet, a felek mindenekelőtt közvetlen tárgyalás, kivizsgálás, közvetítés, békéltetés, választott bírósági vagy bírósági eljárás, regionális szervek, vagy megállapodások igénybevétele vagy általuk választott egyéb békés eszközök útján tartoznak megoldást keresni.”

[ENSZ Alapokmány, VI. fejezet, 33. cikk]²⁴

A nemzetközi katonai jelenlétnek – a megelőzés mellett – a konfliktust követő stabilizálási és újjáépítési periódus tekintetében van a legnagyobb jelentősége. Leginkább ez teszi lehetővé a gazdaság újjáépítését.²⁵

„Az erőszak alkalmazása mint végső megoldás a gazdasági és politikai eszköztár finomodása ellenére is megmaradt a konfliktuskezelés fontos eszközének, s az erő felmutatásának képessége alapvető jelentőségű mind annak érdekében, hogy a feleket eltántorítsák a konfliktus megkezdésétől, mind pedig abban, hogy a konfliktust lezáró egyezmény megszülessen és hitelesen garantálható legyen.”²⁶

A válságkezelés terén a hidegháború utáni években szerzett legfontosabb tapasztalatok:

- a korai beavatkozás megelőzheti a konfliktus eszkalációját
- a választások csak abban az esetben hatnak stabilizálón, ha a résztvevők támogatják a demokratikus elveket
- a katonai erő nem elegendő az etnikumok közötti konfliktusok megoldásához, kulcsfontosságúak a politikai, gazdasági és társadalmi elemek
- a célok egysége elengedhetetlen
- a politikai és gazdasági embargó nem elegendő a konfliktus megoldásához
- a tárgyalások nem nélkülözhetik a kényszerítő katonai eszközöket sem

²³ Mack, Andrew, et al.: *Human Security Report 2005*. - 15.o. - Elektronikus formában:
http://www.humansecurityreport.info/HSR2005_PDF/Part1.pdf - Letöltve: 2008.09.08.

²⁴ A Magyar ENSZ Társaság honlapja: *Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya*

²⁵ Collier, Paul - Hoeffler, Anke - Söderbom, Mans: *Post-conflict risks*. Centre for the Study African Economies Working Paper Series Ref: WPS/2006-12, 17 August 2006 - 15. o. - Elektronikus formában: <http://www.csae.ox.ac.uk/workingpapers/pdfs/2006-12text.pdf> - Látogatva: 2008.09.17.

²⁶ Friedmann Viktor: *A konfliktuskezelés új terepei* - 87.o.

2. A konfliktusos régiók

A konfliktusok működésének megértéséhez elengedhetetlen a regionális kontextusuk figyelembe vétele. A regionális konfliktus-komplexumok fogalmát 1998-ban Wallensteen és Sollenberg dolgozták ki.²⁷ Ennek lényege, hogy a konfliktusok csak a szomszédos események figyelembe vételével értelmezhetők a maguk teljességében. Akkor járunk el helyesen, ha az egyes szereplőket, folyamatokat nem a határok közé szorítva szeretnénk értelmezni, mivel a konfliktusok szereplőinek többsége a határokon átnyúló tevékenységet folytat. A lázadók által képviselt etnikumok, törzsek általában a határok mindkét oldalán megtalálhatók, s igen gyakran támogatják a másik országban élő tagjaikat. Egyes esetekben a tényleges fegyveres összecsapások is átlépik a határokat, a fegyverek és a menekültek viszont mindenképpen, míg az egyes lázadócsoportok a szomszédos államok területét rendszeresen hátországnak használják fel. Kitűnő példa erre a darfúri és a dél-szudáni konfliktus, amely már régen túlterjedt a határokon, mivel a határok mindkét oldalán élnek nemzetiségek. A szudáni kormány által támogatott arab milíciák gyakran a szomszédos Csád területén is rajtaütnek a menekülteken. Ahogy Friedmann Viktor fogalmaz: *„Elmondható, hogy egy állam konfliktusai dinamikájukkal beleilleszkednek a környék egyéb konfliktusaival közösen alkotott hálózatba, melynek elemei kölcsönösen befolyásolják egymást.”*²⁸

A konfliktusok jelentős része ma is bizonyos földrajzi régiókhöz kötődik. Az egyik ilyen régió a Közel-és Közép-Kelet, amely három kontinens találkozásánál fekszik.²⁹ A térség stratégiai fontosságát már korán felismerték és napjaink nemzetközi politikájában is elsődleges szereppel bír. Elsősorban a bőséges nyersanyagforrások miatt, mivel a

²⁷ Peter Wallensteen & Margareta Sollenberg: *Armed Conflict and Regional Conflict Complexes, 1989-97* - in.: *Journal of Peace Research*, vol 35, no. 5, 1998, Sage Publications (London, Thousand Oaks, CA and New Delhi) - 621-634.o.

²⁸ Friedmann Viktor: *A konfliktuskezelés új terepei* - 81.o.

²⁹ A Közel-Kelet pontos körülhatárolását illetően eltérőek az álláspontok. A magyar elnevezés nem felel meg az angol Middle East (Közép-Kelet) kifejezésnek. Én itt a legelterjedtebb értelmezés szerint a Közel-Kelethez tartozónak az Egyiptomtól Iránig fekvő országokat tekintem.

szénhidrogének hatvan, a világ kőolaj-kereskedelmének pedig negyven százaléka a Perzsa-öblön fut keresztül.

Talán ebben a térségben a legnagyobb a közvetlen konfliktus veszélye. El Hasszan bin Talal herceg, a jordániai uralkodóház tagja szerint: „*Milliárdokat költenek a fegyverkezésre az olajbevételekből, és részben ez az oka a közel-keleti instabilitásnak*”.³⁰ A három monoteista vallás szülőhelyeként pedig a felekezeti konfliktusok is állandó kísérőjelenséggé váltak a közel-keleti régióban.

Külön problémát jelent a Közép-Keleten sajátos szerepet betöltő Irán. A térségben Teherán nem csupán vezető fundamentalista hatalommá vált, de rendkívüli nyersanyag-kitermelése és lelőhelyei révén olajban gazdag regionális nagyhatalom (2007-ben a 11,2 százalékát adta a világ olajtermelésnek),³¹ és ezt csak erősítheti a nukleárisenergia-termelés felfutása. Ennek következtében ez a térség többféle biztonsági kockázatot hordoz, ami a válságmegoldás lehetőségeinek komoly mérlegelését teszi szükségessé.³²

A Közel-Kelet már régóta puszkaporos hordónak számít, azonban más válságócokkal is találkozhatunk a világban. A Kaukázus, Közép-Ázsia és Fekete-Afrika egyes területei szintén konfliktusos övezetnek számítanak. Elsősorban annak köszönhetően, hogy számos — többségükben a gyarmatosítás³³ következtében azonos határok közé kényszerült — törzs és etnikum él egymás mellett az adott területeken.³⁴

A világnak vannak olyan régiói is, amelyek első látásra kevésbé konfliktusosak, mint például Latin-Amerika, valójában azonban a nyugati félteke is számos problémát rejt magában. A kolumbiai polgárháborúban már csaknem fél évszázada küzdenek egymással a kormányerők és a különböző gerillacsapatok. A kokaintermesztés szinte valamennyi szomszédos országban nehézséget okoz.

Közép-Ázsiában a 2002-es év fontos változást hozott. Az afganisztáni hadműveletek elindulása után a szomszédos államok érthető módon jelentősen növelték katonai

³⁰ Idézi: *Magassági mámor* - in.: *Figyelő*, LI. évf. 2007/48. szám, 2007. nov. 29-dec. 05. - 29.o.

³¹ *BP Statistical Review of World Energy, June 2008* - 6.o. - Elektronikus formában:
http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/downloads/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_review_2008.pdf - Látogatva: 2008.09.05.

³² Balázs Judit: A gazdaság biztonságának megnövekedett szerepe - in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 215.o.

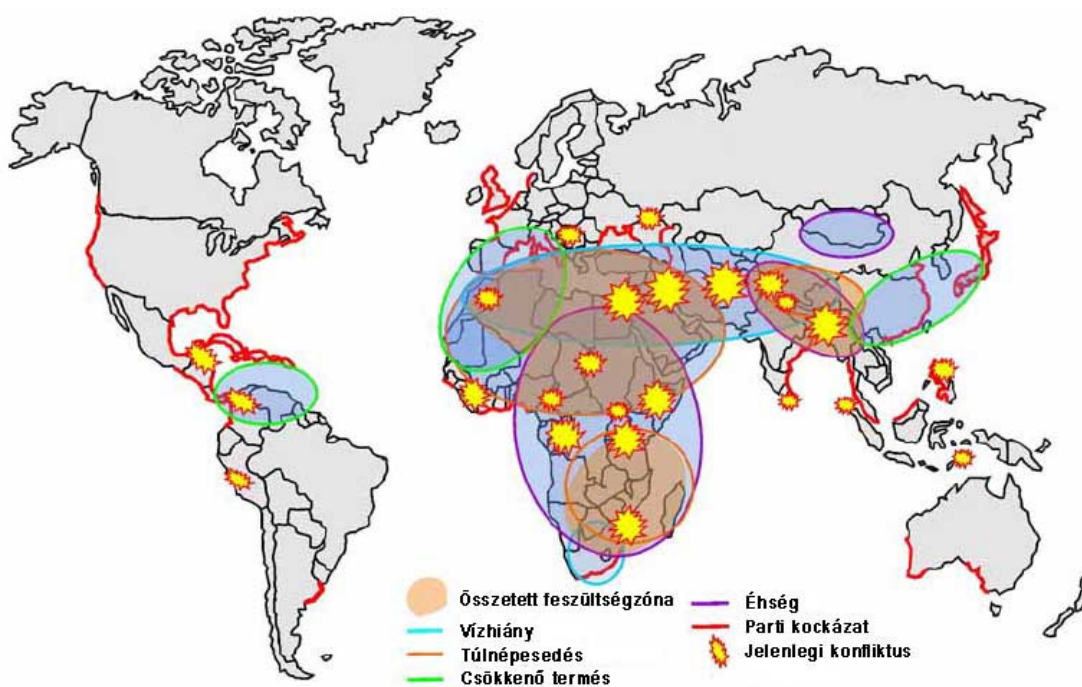
³³ Természetesen a Szovjetunió kapcsán nem beszélhetünk klasszikus értelemben vett gyarmatosításról, még ha azt számos népcsoport úgy is élte meg.

³⁴ FigyelőNet: *Harcban a világ egyharmada*, A konfliktusok okai napjainkban -
http://www.fn.hu/kulfold/valsagterkep/20070726/harcban_vilag_egyharmada/?oldal=2 - Látogatva: 2008.09.23.

kiadásait. A növekedési tendencia azóta is tart. Ebben az afganisztáni helyzet mellett mára szerepet játszik a radikális iszlám irányzatok térnyerése, és ehhez kapcsolódva a terrorista fenyegetés erősödése is.³⁵

A Kaukázus térségében az 1990-es évek végétől, a csecsen háború újraindulásától kezdve állandó a feszültség, amihez hozzájárul még a régió három úgynevezett „befagyasztott konfliktusa”³⁶ is. A grúz, az azeri, és kisebb részben az örmény védelmi kiadások ugrásszerűen növekedtek a közelmúltban, ami a regionális feszültségek ismételt éleződését mutatja, ezért aggodalmakra adhat okot.³⁷ Jó példával szolgál erre a 2008-as ötnapos grúz-orosz háború, amikor is grúz kormánycsapatok augusztus 8-án (a pekingi olimpia nyitónapján) átfogó támadást indítottak a nemzetközi jogilag Grúziához tartozó, ám bő 15 évvel ezelőtt elszakadását deklaráló Dél-Oszétia ellen. Oroszország ezt nem vette jó néven és válaszul ellentámadást indított a grúzok ellen.³⁸

Konfliktusos zónák: az instabilitás leginkább azokat a régiókat fenyegeti, ahol sok a biztonsági kockázati tényező³⁹

³⁵ Deák András, Póti László, Rácz András: A posztsovjeti térség mint biztonságpolitikai kihívásforrás - in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 352.o.

³⁶ Befagyasztott konfliktus: az angol *frozen conflict* magyar megfelelője, azokra a regionális szeparatista jelenségekre használjuk, amelyekben fegyveres harcok ugyan már nincsenek, de a válság még nem oldódott meg, csak egy alacsonyabb intenzitási szinten stabilizálódott.

³⁷ *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 352.o.

³⁸ Lásd bővebben: Rácz András: *Az ötnapos háború – a grúziai konfliktus* - in.: *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, I. évfolyam, 2008/8. szám - 52-57.o.

³⁹ *The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036, Third Edition*, January 2007 - 5.o. - Elektronikus formában: http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/94A1F45E-A830-49DB-B319-DF68C28D561D/0/strat_trends_17_mar07.pdf - Látogatva: 2008.09.09.

3. A konfliktusok háttere⁴⁰

A világ különböző tájain megfigyelhető konfliktusok szerteágazó gyökerekkel rendelkeznek. Vannak olyan történelmi válságövezetek, mint például a közel-keleti régió, de vannak újonnan jelentkező fenyegetések is, mint Irán és nemrég Észak-Korea nukleáris fegyverkezése⁴¹ vagy a nemzetközi terrorizmus (al-Kaida) megjelenése. A konfliktusok döntő többsége komoly történelmi gyökerekkel rendelkezik, az okok általában a gyarmatosítás időszakáig, esetenként sokkal korábbra vezethetők vissza.

A jelenlegi válságok háttere a legtöbb esetben igen összetett képet mutat. Vannak olyan konfliktusok, amelyek vallásilag motiváltak (például iraki polgárháború), egyeseket az autonómiatörekvés vagy etnikai szembenállás élez ki (csecsen kérdés). Másokban a gazdasági tényező játsza a főszerepet (kongói harcok). Van ahol pedig a fennálló rendszer biztosítékeként szolgáló nukleáris fegyverkezés (iráni atomválság) kelt aggodalmat. Sok esetben a felsorolt tényezők közül egyszerre több is szerepet játszik.⁴²

Vallási és etnikai ellentétek • A konfliktusos régiókban legtöbbször a vallási és/vagy etnikai különbségek a feszültség forrásai. Ez a feszültség gyakran válsággá fokozódik, előbb-utóbb erőszakos cselekményekhez, fegyveres konfliktushoz vezet. Napjainkban is, a világ több pontján harcolnak egymással a különböző vallási irányzatok és etnikai csoportok, céljaik elérése érdekében. A vallási és etnikai indíttatású konfliktusok a mély megalapozottság miatt általában véresebb és hosszán tartó szembenállást eredményeznek.

⁴⁰ A fejezethez lásd: Selján Péter: *A konfliktusok háttere* - in.: *Kapu*, XXI. évfolyam, 2008/8-9. szám - 59-61.o. - Elektronikus formában: http://www.seljan.hu/fajlok/peter/Seljan_konfliktusok_hattere.pdf - Letöltve: 2008.11.23.

⁴¹ 2008. október 11-én az Amerikai Egyesült Államok levette Észak-Koreát a terrorizmust támogató országok listájáról, cserébe Phenjan ismét nekilátott a Jongbjon atomerőmű leszerelésének, valamint engedélyezte a külföldi ellenőrök visszatérését nukleáris létesítményeibe. - U.S. Department of State: *U.S.-DPRK Agreement on Denuclearization Verification Measures* - 2008.10.11. - <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2008/oct/110922.htm> - Látogatva: 2008.10.14.

⁴² FigyelőNet: *Harcban a világ egyharmada*, A konfliktusok okai napjainkban

A vallások közül kiemelendő az iszlám szerepe. Az iszlám országok militáns jellege közismert, de sajnos konfliktusokra való hajlamuk is nagyon nagy. 1993-94-ben az iszlám 28 alkalommal volt érintett konfliktusokban, tehát a muzulmánok sokkal több csoportok közötti konfliktusban vettek részt, mint a nem muzulmánok. Mindemellett azt is meg kell jegyezni, hogy a muzulmán államok nemzetközi válsághelyzetekben is előszeretettel folyamodtak erőszakhoz.⁴³ Elég, ha csak az iszlám-zsidó (Izrael), az iszlám-keresztény (Fülöp-szigetek), vagy mondjuk az iszlám-buddhista (Malajzia) szembenállásra gondolunk. A síita-szunnita szembenállás közel 1400 éve okoz újra meg újra konfliktusokat a Közel-Keleten. Irak a vallási polgárháború küszöbén áll, a felekezeti megoszlásra épülő rendszer válságban van Libanonban, és Pakisztánban is sorozatosak az összecsapások.

A vallás mellett az etnikai ellentétek jelentik a másik fontos konfliktusokozó tényezőt. A történelem során számtalan népcsoport kényszerült mesterséges határok közé Délkelet-Ázsiában éppúgy, mint mondjuk Afrikában vagy a Közel-Keleten. A határok megvonása, illetve a dekolonizáció folyamata szinte valamennyi földrészen máig tartó konfliktusokat eredményezett.⁴⁴ A mai iraki konfliktus gyökerei például abban keresendők, hogy az egykori mandátumrendszerben egy mesterséges államba szervezték a síita és szunnita arabokat, valamint a szintén szunnita, de etnikailag elkülönülő kurdokat. Kasmír hovatarozása kapcsán máig tart az indiai-pakisztáni szembenállás. Hasonló a helyzet Palesztina esetében, mivel ez idáig csak Izrael állam nyerte el a függetlenségét. Fekete-Afrikában az egymástól eltérő etnikumú és vallású törzsek mesterséges határok közé terelése mindmáig ható ellentétek forrása.

Pérez • A konfliktusok nagy részében a különböző gazdasági tényezők, anyagi szükségletek, pénz is szerepet játszanak. Az utóbbi évek mintegy ötven háborújának és fegyveres összecsapásának körülbelül egynegyedében a természeti erőforrások is hozzájárultak a konfliktus kialakulásához vagy súlyosbodásához, illetve folytatásához. Jó példa erre a Kongói Demokratikus Köztársaság, ahol a harcok kiindulópontja és fő tétje a gyémántkereskedelem. A kongói háborút a részt vevő felek száma miatt (a harcokban nem kevesebb mint fél tucat állam fegyveres erői vettek részt) Afrika első világháborújaként is szokták emlegetni. Az Afrikában fel-fellobbanó háborúk egyik

⁴³ Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása* – Európa Könyvkiadó, 2006 - 439-440.o.

⁴⁴ FigyelőNet: *Harcban a világ egyharmada*, A konfliktusok okai napjainkban

gyakori jellemzője, hogy kereskedelmi célokért vívják őket.⁴⁵ Egyes országokon belül a természeti erőforrások is biztonsági kockázatot hordoznak magukban. Nigériában például különböző fegyveres milíciák küzdenek egymással az olajért. Nem véletlenül szokták mondani, hogy „a fekete arany Afrikában inkább átok, mint áldás.”⁴⁶

Fegyverkezés • A nemzetközi biztonság egyik leglényegesebb tényezője a fegyverkezés. Fegyverekre minden államnak szüksége van. Az igazi veszélyt az jelenti, ha a fegyverkezés túlzott méreteket ölt:

„A szükséges és elviselhető mértékű fegyverkezés erősíti a biztonságot. ... A túlzott fegyverkezés azonban nemzetközileg növeli a bizalmatlanságot a lehetséges ellenfelek között. Olyan gyanút ébreszt, hogy a túlfegyverező országot vagy szövetségi rendszert agresszív szándékok vezérlik. Ezért az ilyen tevékenység növeli a nemzetközi bizonytalanságot, a feszültséget, s a másik oldalon is a fegyverkezésre ösztönöz.”⁴⁷

A fegyverek közül, pusztító hatásuk miatt, ki kell emelni a tömegpusztító fegyvereket (weapons of mass destruction, WMD). Ezek egyik típusát a nukleáris fegyverek alkotják. A terrorizmus, az indiai és a pakisztáni atomrobbantások, az észak-koreai rakétakísérletek, az iráni vezetés nukleáris programjai egyaránt a kérdés fontosságára hívják fel a figyelmet.⁴⁸

Az atomfegyver megszerzése Irán számára mind stratégiai, mind politikai értékű, mivel elrettentést jelent a más országok részéről jelentkező fenyegetésekkel és megfélemlítésekkel szemben, valamint biztosítja a rendszer túléléséhez nélkülözhetetlen mozgásteret. Irán fegyverkezése azonban elsősorban nem is azért veszélyes, mert azokkal atomháborút kezdeményeznének, hanem mert a Közel-Keleten útjára indíthatnak egy új, nukleáris fegyverkezési versenyt, amelynek beláthatatlan következményei lennének.

Nemzetközi terrorizmus • A nemzetközi terrorizmus az új évezred első éveinek leggyakrabban hivatkozott biztonsági kihívása, s várhatóan ez hosszabb időn át így is marad. Maga a terrorizmus mint jelenség és harci forma a 20. század második felében terjedt el széles körben és vált nemzetközivé.

A minőségi változást a kétpólusú világrend megszűnése hozta meg a nemzetközi terrorizmus és az antiterrorista fellépés terén egyaránt. Az állami terrorizmusnak a

⁴⁵ Kun Tibor: *Közép- és Dél-Afrika: háborúk és gazdasági válságok a XX–XXI. század fordulóján* - in.: *Klió*, II. évf. 2002/3. szám. - 146.o. - Elektronikus formában: <http://www.c3.hu/~klio/klio023/klio146.html> - Látogatva: 2008.09.12.

⁴⁶ FigyelőNet: *Harcban a világ egyharmada*, A konfliktusok okai napjainkban

⁴⁷ Deák Péter: *A fegyverkezési szindróma* - in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 64.o.

⁴⁸ U.o. 72.o.

hidegháborús időszakban virágzó, „táborhoz kötődő” válfajának elhalásával párhuzamosan világméretű antiterrorista együttműködés jött létre a korábban szemben álló államok hatóságai és főként titkosszolgálatai között. Ennél komolyabb változást már csak az Amerikai Egyesült Államokban a World Trade Center ikertornyai ellen 2001. szeptember 11-én végrehajtott támadás jelentett, melynek *„kegyetlen módja és az áldozatok nagy száma arra a felismerésre készítette az emberiséget, hogy korunk egyik legnagyobb fenyegetése a nemzetközi terrorizmus.”*⁴⁹

A nemzetközi terrorizmusról szólva bonyolult és nehezen kezelhető biztonsági problémáról van szó, amelynek nemhogy megoldásáig, de még a pontos definiálásáig sem jutott el a világ. *„Ma a terrorizmus a prioritást jelentő biztonsági kihívás, ami a hadviselés teljesen új formáit követeli meg.”*⁵⁰ Századunk egyik fő veszélye, amely már nem csak egyes személyek életét, hanem országok és régiók biztonságát, gazdasági fejlődését fenyegeti.

Az új típusú terrorizmus kiváltó oka a hidegháború időszakát követő etnikai, vallási és államokon belüli konfliktusok kiéleződése, az erős globalizációs hatás, valamint a fejlődő országokban erősödő nacionalizmus.

Vízkérdés • A túlnépesedés kapcsán könnyen lehet, hogy egy „új” potenciális konfliktuskeltő tényezővel kell majd számolnunk a jövőben, mégpedig a vízelőhelyek kérdésével. Jelenleg a Föld lakosságának (kb. 6,6 milliárd ember) harmada nem jut elegendő mennyiségű, vagy megfelelő minőségű ivóvízhez. Ez a probléma súlyosbodik, 2050-re már több mint 8 milliárd, 2100-ban pedig várhatóan 10 milliárd ember igényli majd a tiszta vizet.⁵¹ A népesség számának rohamos növekedése szempontjából kritikus területnek számít Afrika, Latin-Amerika, Ázsia és a Csendes-óceáni térség.⁵² A nemzetközi kapcsolatokban a víz elosztásának kérdése egyre nagyobb szerepet játszik majd.

Számos állam – különösen Afrikában, Közép-Ázsiában, valamint a Közel-Kelet térségében – 1 főre vetített vízfogyasztása nem éri el a kritikus határértéknek tekintett

⁴⁹ Kőszegvári Tibor: *A 21. század világgépe és veszélyei* - in.: *Hadtudomány*, XII. évfolyam, 2002/4. szám - 2.o. - Elektronikus formában:
<http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2002/4/koszegvaritibor/chapter1.htm> - Letöltve: 2008.09.16.

⁵⁰ Deák Péter: Szervezett, és válságból fakadó konfliktusok, háborúk - in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 62.o.

⁵¹ Kőszegvári Tibor: *A 21. század világgépe és veszélyei* - 1.o.

⁵² Miletics Péter: *A biztonságot veszélyeztető tényezők* - 51.o.

évi 1000 köbméter.⁵³ Ezekben a térségekben különösen fontosak a békét elősegítő és fenntartó intézkedések a konfliktusok elkerülése érdekében. A vízmegosztási kérdések tartós szabályozása nélkül, amelybe valamennyi érintett felet bevonnak, a világ számos régiójában nem biztosítható hosszantartó béke.⁵⁴

A vízforrások regionális természeti kincsek, a vízhiány viszont globális probléma, amely megoldása csak békés úton lehetséges. Ehhez az szükséges, hogy a népek közösségének legyen elég bölcsessége és akarata. A víz ugyanúgy lehet a kooperáció és az integráció közvetítője, ahogy a konfliktusok kiéleződésének oka is.

Napjaink konfliktusai sok tekintetben eltérnek a régiéktől. A nemzetközi környezet jelentősen átalakult. Ma már a konfliktusok szereplői nem feltétlenül az államok, hanem olyan nem kormányzati szereplők, mint a különböző terrorista szervezetek és gerillacsoportosulások. *„Új, már nem államok, hanem csoportok, egyéb közösségek közötti, szabályozatlan, egyfelől spontán, másfelől szervezett erőszakformák jelentek meg.”*⁵⁵

⁵³ Miletics Péter: A biztonságot veszélyeztető tényezők - 53.o.

⁵⁴ Lits Gábor: *A csökkenő vízlelőhelyek lehetnek-e veszélyforrások?* - in.: *Hadtudomány*, XIV. évfolyam, 2004/3-4. szám - 150.o. - Elektronikus formában:

http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2004/3_4/2004_3_4_13.html - Látogatva: 2008.09.10.

⁵⁵ *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 178.o.

4. Napjaink válságövezetei

4.1. A Közel-Kelet és az iszlám térség

A Közel-Kelet geostratégiai szempontból a világ egyik kiemelkedő jelentőségű régiója, földrajzi elhelyezkedése, civilizációs összetettsége, az energiaellátásban betöltött szerepe miatt egyaránt. Nem véletlen, hogy a történelem folyamán állandó konfliktusok színtere volt, szinte mindig folyt a vetélkedés az ellenőrzéséért. Napjaink válságtérségei közül is ez a régió kapja a legtöbb figyelmet. A mai, globalizálódó világban a közel-keleti konfliktusok és a belőlük eredő biztonsági kihívások az egész nemzetközi rendszer szintjén érzékelhetők.⁵⁶ „A Közel Kelet egy nyugtalan világ legzivatárosabb térsége. Lakói nincsenek megbékélve sem egymással, sem önmagukkal. Úgy érzik, a kívülállók értetlenül néznek rájuk.”⁵⁷ A következőkben Rostoványi Zsolt meghatározásai alapján vázolom a Közel-Kelet térségének geostratégiai jelentőségét.⁵⁸

4.1.1. A Közel-Kelet geostratégiai jelentősége

Földrajzi fekvés • A Közel-Kelet térsége három kontinens, Európa, Ázsia és Afrika találkozásánál fekszik. Ez a térség a történelem folyamán mindvégig fontos stratégiai szárazföldi és vízi útvonalak metszéspontja volt (Szuezi-csatorna, Hormuzi-szoros, Vörös-tenger).

Civilizációs-kulturális örökség • A Mediterráneum az emberi civilizáció bölcsője, egyúttal a világ nagy civilizációinak gyűjtőmedencéje. Ebben a térségben jött létre a három nagy monoteista világvallás, a judaizmus, a kereszténység és az iszlám, ma is itt található ezeknek a vallásoknak a legszentebb helyei.

Energiaellátás • A Közel-Kelet, azon belül is a Perzsa- (Arab-) öböl térségében található a világ legnagyobb ismert kőolaj- és földgázkészletei, amelyek meghatározó módon járulnak hozzá a világ energiaszükségleteinek a biztosításához.

Izrael • A cionizmus ideológiájának 19. század végi megszületését követően megindultak a zsidó bevándorlási hullámok Palesztina területére, majd 1948-ban itt,

⁵⁶ Rostoványi Zsolt: A Közel-Kelet és az iszlám térség - in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 396.o.

⁵⁷ Goldschmidt, Arthur Jr.: *A Közel-Kelet rövid története*, Maecenas Könyvek, Budapest, 2007 - 420.o.

⁵⁸ *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 399.o.

vagyis a zsidóság „ősi földjén” jött létre Izrael, a zsidó állam. Ezzel alapozódott meg az arab-izraeli, majd palesztin-izraeli szembenállás.⁵⁹

Civilizációk összecsapása • A Közel-Kelet régiója az iszlám és a Nyugat szembenállásának⁶⁰, a huntingtoni „civilizációk összecsapása” paradigma egyik fő színtere. Az Egyesült Államok aktív szerepvállalása számos közel-keleti konfliktusban egyfelől felerősítette az Amerikát, illetve a Nyugat-ellenességet a régióban, másfelől sokak szemében civilizációs konfliktus formáját öltötte.⁶¹

Válságok, háborúk és békefolyamatok • A térség hosszú ideje szinte állandó válságok, fegyveres összecsapások (háborúk) és meg-megújuló békefolyamatok színtere. Öt „hivatalos” arab-izraeli háború (és a hatodik 2006 nyarán az Izrael-Hezbollah háború), három öbölháború (Irak-Irán, 1990-1991 és 2003), két palesztin intifáda, öngyilkos merényletek, terrorakciók sorozatai, palesztin-izraeli összecsapások, afganisztáni háborúk, libanoni polgárháború, iráni iszlám forradalom – a sor még folytatható.⁶²

A demokrácia terjesztése • A térség a demokrácia világméretű terjesztésére irányuló amerikai küldetéstudat egyik fő célpontja, kísérleti terepe. E grandiózus terv célja a Közel-Kelet térségének demokratizálása és modernizálása, vagyis ki nem mondva bár, de nyugatosítása, amerikanizálása.⁶³

A régió általános geostratégiai jelentőségének vázlatos ismertetése után a következő oldalakon rátérek az egyes államok konfliktusainak rövid bemutatására. A terjedelmi korlátokra való tekintettel nem áll módomban a konfliktusok részletes tárgyalása, azok hátterének, lefolyásának és jelenének mélyreható ismertetése és elemzése, így minden országhoz csak a legfontosabb, a konfliktusok megismeréséhez elengedhetetlen alapinformációkat igyekeztem összegyűjteni.⁶⁴

⁵⁹ Bővebben az izraeli-palesztin konfliktus hátteréről: United Nations, *History of The Palestine Problem* - <http://www.un.org/Depts/dpa/ngo/history.html> - Látogatva: 2008.08.26.

⁶⁰ Az iszlám fundamentalizmus egyértelműen ellenségként jelölte meg a Nyugatot, és civilizációs háborút folytat ellene. Az iszlám fundamentalisták szemlélete szerint a Nyugat egy zsidó-keresztény civilizáció, amely az iszlám leigázására törekszik.

⁶¹ Lásd bővebben: Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása* – Európa Könyvkiadó, 2006 - 347-363.o.

⁶² *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 400.o.

⁶³ U.o. 401.o.

⁶⁴ Bővebben a témáról lásd: Goldschmidt, Arthur Jr.: *A Közel-Kelet rövid története*

A Közel-Kelet térképe⁶⁵

⁶⁵ Forrás: http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/middle_east_pol_2003.jpg - Letöltve: 2008.09.25.

4.1.2. Irak

Irak egyik legnagyobb problémája a vallási és etnikai megosztottságából ered, az országban ugyanis három népcsoport él együtt. Délen a síita arabok, a középső és nyugati területeken a szunnita arabok, északon pedig a kurdok. A 26 milliós lakosságnak közel fele síita arab, 25-30 % szunnita arab, 15-20 % kurd. A szunnita-síita ellentét a vallási különbségeken túlmenően az elmúlt évtizedek politikai ellentéteiből is adódik. Szaddam Husszein uralkodása alatt főleg a kisebbségben lévő szunnita arabok, a diktatúra bukása után ugyanakkor zömmel a síiták, illetve a kurdok töltötték be a fontosabb kormányzati és katonai posztokat.

Az Irak ellen 2003 márciusában indított háború egyáltalán nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Irak kormányzati krízisbe sodródott, egy nagyjából demokratikusan megválasztott, nem valami népszerű kormánnyal, szüntelen felkelésekkel.⁶⁷ Ahhoz, hogy az iraki politikai erők átvehessék a hatalmat, le kellene fegyverezni a vallási alapon szerveződött fegyveres csoportokat és befejezni az iraki haderő kiképzését. Az ország a polgárháború szélére sodródott, reális eshetőséggé vált szétesése és a terrorizmus melegágyává vált. Bizonyosan látszik, hogy rövid-távon Irak helyzete aligha oldható meg, a prognózis legalábbis borúsnak tűnik.⁶⁸

Ami a rendezést illeti, George W. Bush leköszönő elnök 2008 szeptemberében bejelentette 8000 Irakban szolgáló amerikai katona fokozatos kivonását,⁶⁹ novemberben pedig a bagdadi kormány és végül a parlament is elfogadta azt az USA és Irak közötti védelmi szerződést, amely szerint az amerikai csapatok 2009 közepére elhagyják az utcákat, 2011 végéig pedig az egész országból kivonulnak. Ezzel a paktummal együtt aláírták a két ország hosszú távú stratégiai együttműködéséről szóló megállapodást is.⁷⁰

⁶⁶ Forrás: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900LargeMaps/LPAA-75UKXU?OpenDocument> - Látogatva: 2008.10.14.

⁶⁷ ICG: *Iraq* - <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=2436&l=1> - Látogatva: 2008.09.14.

⁶⁸ *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 419-420.o.

⁶⁹ BBC News, Americas: *Bush to announce troop reshuffle* - 2008.09.09. - <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7605481.stm> - Látogatva: 2008.09.10.

⁷⁰ Kitekintő.hu: *Megszavazták: kivonul az USA Irakból* - 2008.11.17. - http://kitekinto.hu/islam/2008/11/17/megszavaztak_kivonul_az_usa_irakbol/ - Látogatva: 2008.11.26.

4.1.3. Irán

Irán egyike azon „lator államoknak”,⁷² amelyeket az amerikai politikai vezetés kiemelt veszélyforrásként kezel. Az USA és Izrael szerint Irán atombombát készít, Teherán viszont ragaszkodik álláspontjához: ők csak békés felhasználásra törekednek. Az amerikai segédlettel még a sah uralkodása alatt megkezdett atomprogram az 1990-es években indult újra. A konfliktus eszkalálódása a teheráni vezetés radikalizálódásához köthető. A körbezárt Irán nukleáris programjával nyilvánvalóan saját regionális középhatalmi szerepét demonstrálja.⁷³

Irán elhelyezkedése⁷¹

A fő veszélyforrást valójában egy, a régióban meginduló nukleáris fegyverkezési verseny jelentheti, amennyiben más országok is követni kívánják Irán példáját (Törökország, Szaúd-Arábia és Egyiptom valószínűleg így tenne). Ennek beláthatatlan következményei lennének.⁷⁴ Bíró Gáspár szerint azonban „Iránnak joga van a nukleáris fegyverekhez”, amit a közel-keleti hatalmi egyensúly kívánatosága indokol, bevetni szinte biztosan sohasem fogja.⁷⁵

A nemzetközi közösség három módon próbálhatja megakadályozni, hogy Irán nukleáris fegyverhez jusson: katonai úton, szankcionálással vagy diplomáciai eszközökkel. Egy katonai akció meglehetősen kétséges kimenetelű lenne, a szankcionálás ritkán vezet eredményre, a diplomáciai tárgyalások pedig az USA és Irán hajlandóságán múlnak.⁷⁶ Így ez a konfliktus sem kecsegtet közeli megoldással. Ráadásul problémát okoz még a szélsőséges iszlám exportja is.

⁷¹ Forrás: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900LargeMaps/JOPA-75FANW?OpenDocument> - Letöltve: 2008.10.14.

⁷² A „lator állam” kifejezés az amerikai külpolitikai retorikában azon államokat takarja, amelyek nem tartják be a nemzetközi normákat, jelentős katonai potenciállal rendelkeznek, tömegpusztító fegyverek beszerzésén, vagy előállításán fáradoznak, más államokkal szemben az erőszak nem hagyományos formáit és eszközeit is alkalmazzák. (Kuba, Irán, Líbia, vagy korábban Észak-Korea) - Rostoványi Zsolt: *Az iszlám világ és a Nyugat* - Corvina Kiadó, Budapest, 2004 - 193.o.

⁷³ Ablaka Gergely: *A "Nagy Sátán" és a "Törvényen Kívüli" kapcsolata 2001. szeptember 11. után: Az amerikai-iráni viszony alakulása a 21. század elején* - in.: *Kül-Világ*, II. évf., 2005/2-3. szám - 3.o. - Elektronikus formában: <http://www.freeweb.hu/kul-vilag/2005/0203/ablaka.pdf> - Letöltve: 2008.08.26.

⁷⁴ *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 418.o.

⁷⁵ FigyelőNet: *Iránnak joga van az atombombához?* - 2008.08.28. -

http://www.fn.hu/kulfold/20080828/irannak_joga_van_atombombahoz/ - Látogatva: 2008.09.18.

⁷⁶ International Crisis Group: *Iran: Is There a Way Out of the Nuclear Impasse?* - Middle East Report N°51, 23 February 2006 - 15-19. oldal - Elektronikus formában: http://www.crisisgroup.org/library/documents/middle_east_north_africa/iraq_iran_gulf/51_iran_is_there_a_way_out_of_the_nuclear_impasse.pdf - Letöltve: 2008.09.08.

4.1.4. Afganisztán

Az ópiumtermesztés egyik központja, akár tranzitország is lehetne az olajkereskedelemben. Nem véletlen, hogy sok nagyhatalom próbálta rátenni a kezét Afganisztánra, miközben az ország évtizedek óta komoly belső konfliktusokkal küzd. A szovjet kivonulás utáni hadurak uralmát a tálibok, őket az amerikaiak váltották.

Bár Afganisztán a tágran értelmezett Közel-Kelet⁷⁸ keleti peremén fekszik, biztonsági helyzete kihat a régió egészére. A 2001. szeptember 11. után indított afganisztáni háború megdöntötte a tálib vezetés hatalmát, Oszáma bin Ládent azonban nem sikerült kézre keríteni. A háború nem tudta stabilizálni a kormány pozícióit sem, amely csak a főváros, Kabul közvetlen környékét képes ellenőrizni, az ország tartományait különböző hadurak, illetve etnikai alapú haderők tartják ellenőrzésük alatt.⁷⁹

Afganisztánban jelenleg a tálibok fokozódó gerillaháborúja és a biztonsági helyzet romlása mellett élelmiszerválság, a segélyezés veszélybe kerülése és a vontatott újjáépítés is fokozza a lakosság kiábrándulását. Ráadásul az afgán-pakisztáni határvidéken gyökeret vert szélsőséges iszlamista milíciák és az al-Kaida sejtjei is komolyan veszélyeztetik az afganisztáni vállalkozás győzelmi esélyeit.⁸⁰ David McKiernan tábornok, az Afganisztánban szolgáló nemzetközi haderők amerikai parancsnoka nemrég – egy október 12-ei sajtóértekezleten – azt nyilatkozta, hogy a háború nem áll vesztesre, de több katonára lesz szükség. Az erőszak jelentősen fokozódott az utóbbi két évben, s idén eddig legkevesebb 4000 ember – egyharmaduk polgári személy – esett a merényletek és harcok áldozatául.⁸¹

*Afganisztán elhelyezkedése*⁷⁷

⁷⁷ Forrás: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900LargeMaps/AHAA-75LM4X?OpenDocument> - Látogatva: 2008.10.14.

⁷⁸ Tágabb Közel-Kelet: a kifejezést (Greater Middle East) a G8-ak 2004 nyári csúcstalálkozóján George W. Bush amerikai elnök vezette be, értve rajta elsősorban szinte az egész iszlám-arab világot Észak-Afrika nyugati szegélyétől egészen Indiáig. - *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 398.o.

⁷⁹ Rostoványi Zsolt: *Az iszlám világ és a Nyugat*, Interpretációk összecsapása, avagy a kölcsönös fenyegetettség mítosza és valósága - Corvina Kiadó, Budapest, 2004 - 254.o.

⁸⁰ Keresztes Imre: *Amerikai erőáthelyezés Afganisztánra*, második felvonás - in.: *HVG*, 2008. október 11., XXX. évf., 41. szám - 28-29.o.

⁸¹ FigyelőNet: *Az amerikai parancsnok több katonát kér Afganisztánba* - 2008.10.12. - http://www.fn.hu/kulfold/20081012/amerikai_parancsnok_tobb_katonat/ - Látogatva: 2008.10.16.

4.1.5. Gázai övezet, a palesztin-izraeli konfliktus

Az arab-izraeli összetűzések lényege, hogy mind a zsidók, mind az arabok maguknak követelik az egykori Palesztina területét. Ezen belül három konkrét ellentét akadályozza a megegyezést: (1) az Izraelből elmenekült palesztinok visszatérésének kérdése, (2) Jeruzsálem státusza és (3) a zsidó telepések sorsa. Hiába került az 1990-es évek első felében elérhető közelségbe a béke, a körülmények nehezítik az együttműködést.⁸²

A zsidók, a keresztények és a muzulmánok számára egyaránt szent föld, a Közel-Kelet évszázadokon keresztül gyújtópontja volt a viszályoknak. Ám az izraeli-palesztin konfliktus – az arab-izraeli összeütközések központja – a huszadik században olyan gócponttá vált, amely számos háborút robbantott ki, és számos terrorcselekmény helyszínéül szolgált.

Az arab világ és Izrael hosszú időn keresztül el sem fogadták egymás létezését, maximum mint „palesztin entitás” és mint „cionista entitás” emlegették egymást. Ezért nem meglepő, hogy az első négy arab-izraeli háborút nem követte békeszerződés a felek között, csupán fegyverszüneti, illetve csapatszétválasztási megállapodások. Születtek különböző béketervek, illetve békekezdeményezések is, melyeknek köszönhetően Izrael visszavonult a Gázai övezetből, de a tervek megkerülték a konfliktus néhány kulcselemét, például a menekültkérdést. Továbbá nehezítette az előrejutást, hogy az amerikai közvetítés során az USA általában az izraeli és nem a palesztin álláspontot fogadta el.⁸⁴

Jelenleg az izraeli-palesztin konfliktus békés megoldásának lehetősége még távolinak tűnik. Mindazonáltal a nemzetközi közösségen múlik, hogy előrébb hozza a szükséges kompromisszumokat, amely segítené a rendezést. Rostoványi Zsolt szerint:

„Arra lényegében nincs esély, hogy Palesztina, illetve Nagy-Izrael területe „etnikailag tisztává” váljék, és ott vagy csak palesztinok, vagy csak zsidók éljenek. Palesztinok és zsidók tehát együttélésre ítéltettek.”⁸⁵

⁸² Forrás: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f3/Gz-map.png> - Látogatva: 2008.09.25.

⁸³ International Crisis Group: *The Arab-Israeli Conflict: To Reach a Lasting Peace* - Middle East Report N°58, 5 October 2006 - Elektronikus formában: <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4427&CFID=33801679&CFTOKEN=62313258> - Látogatva: 2008.09.09.

⁸⁴ Rostoványi Zsolt: *Együttélésre ítélve, Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért* - Corvina Kiadó, Budapest, 2006 - 149.o.

⁸⁵ U.o. 393.o.

4.1.6. Libanon

Libanon a különböző etnikumok és vallási felekezetek miatt egy politikailag speciális berendezkedésű, társadalmilag-vallásilag pedig rendkívül megosztott állam. Izrael közvetlen szomszédjaként, a közel-keleti válság mindig is befolyással volt az ország sorsának alakulására. Így Libanon még napjainkban is potenciális válsággócnak számít.

Libanon sajátos helyet foglal el a Közel-Keleten, hegyes-völgyes vidékének köszönhetően több etnikum és felekezet is menedékre talált itt üldöztetése során. Az országban ma is 17 vallási felekezetet ismernek el államilag. A három meghatározó vallási-etnikai csoportot a síita muszlimok, a szunnita muszlimok, valamint a maronita keresztények alkotják.

Libanon sorsának alakulását az összetett közel-keleti konfliktus határozza meg. Tel-Aviv – a palesztin területekhez hasonlóan – Libanonban sem kívánja az iszlamisták megerősödését, ezért igyekszik a Hezbollah⁸⁷ befolyását csökkenteni, s érvényt szerezni a szervezet lefegyverzésére vonatkozó ENSZ határozatnak (1701. számú határozat). Ezt a célt szolgálta a 2006 nyarán vívott „34 napos” háború is.

A közel-keleti békefolyamat elakadása és az amerikai demokratizálódási kísérletek kudarca kétségtelenül hatással van a libanoni fejleményekre is. Irán és Szíria megerősödése folytán Libanon ismételten a regionális rivalizálás színterévé válhat.

Az utóbbi hónapokban a fő síita és szunnita erők nemrég kötött megállapodásának köszönhetően feltűnő nyugalom köszöntött Bejrútra. 2008 júliusában nemzeti egységkormány alakult, aminek már nagyon itt volt az ideje, tekintettel arra, hogy az utóbbi három év politikai csatározásai 2008 tavaszán a polgárháború szélére sodorták az országot. Most ennek a kormánynak a feladata, hogy békében elvezesse az országot a 2009 tavaszi választásokig, amellyel először kínálkozott komoly esély a Hezbollah

⁸⁶ Forrás: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900LargeMaps/JOPA-75FCS7?OpenDocument> - Látogatva: 2008.10.14.

⁸⁷ A Hezbollah egy Dél-Libanban alakult síita politikai párt és katonai szervezet, amely az izraeli hadsereg Dél-Libanba és Bejrútba való 1982-es bevonulására adott válaszként jött létre. Irán és Szíria támogatja. Bővebben: Salamon Péter: *Isten Pártja a cédrusok országában*, A Hezbollah: Isten pártja vagy Libanon pártja? - 4-10.o. - Elektronikus formában. http://www.biztonsagpolitika.hu/userfiles/file/PDF/salamon_hezb.pdf - Letöltve: 2008.09.08

előtt, hogy szövetségeseivel megnyerje a választást és kormányt alakítson. Amennyiben ez megtörténik, annak Libanonra nézve beláthatatlanok a hosszú távú következményei, hiszen egy az USA által terroristának bélyegzett szervezet állna az ország élére.⁸⁸

4.1.7. A közel-keleti régió értékelése

A Közel-Kelet válságövezet jellege rövid, illetve középtávon aligha szűnik meg. Ma legalábbis nem sok esély mutatkozik érdemi előrelépésre a palesztin-izraeli konfliktus rendezésében, még ha a felek tárgyalóasztalhoz ülnének is.

Tomi Lapid magyar származású volt izraeli igazságügyi miniszter szerint jó esetben száz év múlva lehet béke a Közel-Keleten. A Gázai övezetben uralkodó Hamással képtelenség megegyezni, de a ciszjordániai Mahmud Abbász is túl gyenge az Izraellel való megegyezéshez.⁸⁹ Nyilvánvaló, hogy az arabok Bush távozására vártak és most arra számítanak, hogy majd Barack Obama nagyobb figyelmet fog szentelni a konfliktusnak.

A palesztin elit egy része kezd kiábrándulni az immár 15 éve húzódó békefolyamatból. Többen úgy vélik, ha a közeljövőben nem sikerül megkötni a remélt izraeli-palesztin békemegállapodást, illetve létrehozni a Gázai övezetet, Ciszjordániát és Kelet-Jeruzsálemet magában foglaló életképes államot, akkor Izrael keretén belül kell megoldani a konfliktust. A palesztinok többsége azonban a felmérések szerint még mindig a két nép, két állam forgatókönyvét támogatja.⁹⁰ Megjegyzendő, hogy november 4-én ismét összecsapásra került sor az Izraeli Védelmi Erők (IDF) és a Kassám Brigádok, a Hamász fegyveres szárnya között. Az izraeli katonák azért lépték át a gázai határt, hogy egy célzott akció keretében felszámoljanak egy - állításuk szerint - izraeli katonák elrablásának céljával épített, a palesztin területekre mintegy 250 méterre benyúló alagutat. Ez az esemény igencsak megingatta az eddig sem túl szilárd, a Hamász és Izrael által júniusban elfogadott tűzszünetet, amelyhez a felek eddig tartották magukat.⁹¹

⁸⁸ Keresztes Imre: *A Hezbollah hatalmi törekvései Libanonban* - in.: HVG, 2008. november 22., XXX. évfolyam, 47. szám - 25-28.o.

⁸⁹ Index.hu: *A magyar demokrácia túlreagálja a múltat*, interjú Tomi Lapiddal - 2008.03.07. - <http://index.hu/politika/kulfold/tomil0305/> - Látogatva: 2008.09.23.

⁹⁰ Keresztes Imre: *Palesztin kiábrándultság a békefolyamatból* - in.: HVG, 2008. október 25., XXX. évfolyam, 43. szám. - 29-30.o.

⁹¹ Kitekintő.hu: *Arab-izraeli háborús előjáték* - 2008.11.09. - http://kitekinto.hu/izlam/2008/11/09/arab-izraeli_haborus_eljatek/ - Látogatva: 2008.11.23.

A rendezést nehezíti a ciszjordániai zsidó telepések ügye, a régió palesztin, illetve zsidó lakosságának eltérő termékenységi rátája⁹² valamint az, hogy a 2006 nyarán lezajlott Izrael-Hezbollah háború jelentősen rontotta Izrael külső, illetve az Ehmud Olmert vezette kormány belső pozícióit.⁹³ A 2006-os év eseményei némileg megváltoztatták a prioritásokat. Irak a szétesés és a polgárháború határára sodródott, az állam képtelen biztosítani a rendet, megfékezni az erőszakos cselekményeket. Palesztin-izraeli viszonylatban a palesztin fél gyenge vezetéssel rendelkezik, belső konfliktusok sorával küzd, miközben humanitárius katasztrófa fenyeget.

A libanoni háború megerősítette a nukleáris programot folytató Irán pozícióit. Így rövidtávon háttérbe szorul a demokrácia terjesztésének szándéka, és elsőbbséget élvez a stabilitás, illetve Irán feltartóztatása. Iránnak szüksége van a térségben egy Izrael ellenes katonai, politikai erőre. Ha Irán politikája a közeljövőben nem változik – amit szinte biztosra vehetünk – továbbra is eszközként fogja felhasználni a Hezbollahot Izrael ellen, illetve libanoni érdekeinek érvényesítésére. Ebben az esetben egy mindenre elszánt és kiszámíthatatlan ellenséggel kell szembenéznie a zsidó államnak.⁹⁴

Nagy valószínűséggel ez a háború nem az utolsó volt a Közel-Keleten. Tomolya János szerint a következő összecsapás – ha bekövetkezik – valószínűleg rövidebb lesz, de Izrael sokkal határozottabban fog a győzelemre törekedni, ami növelheti Szíria háborúba sodródásának esélyét.⁹⁵

A térség jövőjét nagyban meghatározza majd Irán nukleáris fegyverkezésének kérdése. Annak lehetősége, hogy Irán – atomfegyver előállítására esetén – felbátorodhat, komoly instabilitást szülhet, melynek eredményeképpen felborulhat a hatalmi egyensúly a Közel- és Közép-Keleten, illetve Izrael és Irán szembenállásának tekintetében megvalósulhat a kölcsönös elrettentés. Tel-avivi szakértők szerint Teherán és az Obama-adminisztráció lehetséges közeledése nyomán a zsidó államnak fel kell készülnie arra az eshetőségre, ha gyakorlatilag egyedül találná szemben magát egy atomfegyverrel rendelkező Irán stratégiai fenyegetésével.⁹⁶ Nyilvánvalóan ez a kérdés

⁹² Egy átlagos palesztin nőnek kétszer annyi gyermeke születik, mint egy zsidónak.

⁹³ *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 417.o.

⁹⁴ Salamon Péter: *Isten Pártja a cédrusok országában* - 65-66.o.

⁹⁵ Tomolya János: *A „34-napos” izraeli-libanoni háború* - in.: *Hadtudomány*, XVII. évfolyam, 2007/1. szám - 73.o. - Elektronikus formában:
http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/1/2007_1_8.pdf - Letöltve: 2008.08.26.

⁹⁶ FigyelőNet: *Izrael Irán megtámadására készül?* - 2008.11.23. -

http://www.fn.hu/kulfold/20081123/izrael_iran_megtamadasara_keszul/ - Látogatva: 2008.12.01.

válhat majd az arab államok legfőbb aggodalmává, így várható, hogy többen megfontolják majd egy saját elrettentő erő szükségességét. Irán növekvő nukleáris képességei már most is komoly aggodalomra adnak okot.⁹⁷

A közel-keleti régió stabilitásának alakulásában továbbra is meghatározó szerepet játszik majd az Egyesült Államok. A Bush-adminisztráció eddig a diplomáciai megoldások helyett az erő alkalmazását részesítette előnyben. Az elnökváltással bekövetkező, sokak által várt külpolitikai változás pozitív hatással lehet a béketörekvésekre. Nyilvánvalóan aligha képzelhető el a közel-keleti válságócok rendezése az érintett felek közvetlen tárgyalásokon történő részvétele nélkül. A régió stabilitásának biztosításához elengedhetetlen a határozott előrelépés az egymással összefüggő válságócok megoldásában.

Az említett, megoldatlan és elhúzódó fegyveres konfliktusok a régió mellett az egész világ biztonságára negatív hatással vannak. Az azokban való amerikai szerepvállalást a helyi közvélemény túlnyomó többsége nem fogadja el, érzékelhetően fokozódik az amerika-ellenesség.⁹⁸

Megjegyzendő, hogy a közel-keleti régió több államában elnöki, parlamenti vagy helyhatósági választások lesznek a 2009-es év folyamán (Izrael, Irak, Irán, Libanon, Afganisztán). Bár ettől még minden bizonnyal nem várható nagy horderejű változás a térség államainak külpolitikájában, azonban az eredmények tükrében elképzelhetőek lehetnek előrelépések a békefolyamatokban.

„A Közel-Keleten sok konfliktus évekig pislákol, aztán egyszerre felizzik...” „az emberi civilizáció bölcsőjének szokás nevezni. Bízunk benne, hogy nem válik a koporsójává!”⁹⁹

⁹⁷ *Global Trends 2025: A Transformed World* - 62.o. - Elektronikus formában:

http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf - Letöltve: 2008.11.23.

⁹⁸ Amerika-ellenesség: a fogalom használata néha félrevezető, legtöbbször csak az amerikai politikai vezetés egyes lépéseinek bírálatáról van szó, amerika-ellenességről ugyanakkor nem csak az iszlám világ kapcsán beszélhetünk. Az amerika-ellenesség lényegében egy általánosító, bárkire ráragasztható címke, amelynek a célja lehet bármiféle kritika megakadályozása vagy elhallgattatása. - Rostoványi Zsolt: *Az iszlám világ és a Nyugat*, Interpretációk összecsapása, avagy a kölcsönös fenyegetettség mítosza és valósága – Corvina Kiadó, Budapest, 2004 - 83-84.o. - Hivatkozás az egész bekezdésre: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 420.o.

⁹⁹ Goldschmidt, Arthur Jr.: *A Közel-Kelet rövid története* - 368 és 421.o.

4.2. Afrika a 21. század elején

Afrika területileg két kulturálisan és etnikailag eltérő részre osztható. Az északi arab régióra – amely történelmileg inkább a Közel-Kelethez tartozik – és a szubszaharai Fekete-Afrikára. A kontinens országainak egyik legfontosabb jellemzője, hogy a határaik nem az ott élők hatalmi viszonyai, hanem az európai gyarmattartók befolyása szerint lettek meghúzva, amely erősen vegyes etnikai megoszlást eredményezett. Az etnikai megosztottság mellett komoly vallási ellentétek is növelik a feszültséget.¹⁰⁰

Afrika térképe¹⁰¹

¹⁰⁰ Hetényi Soma Ambrus: *Fekete-Afrika biztonságpolitikai értékelése*, diplomamunka, ZMNE, Budapest, 2006 - 6.o.

¹⁰¹ Forrás: http://www.maginfo.hu/terkepar/afrika_pol.gif - Látogatva: 2008.08.16.

Afrika problémái, a kontinens történetének negatívumai és deficitjei, a mai globális biztonság tekintetében rendkívüli kihívásokat jelentenek. A fekete kontinens államainak képlékenysége, e társadalmak halmozott elmaradottsága és rosszul kormányzottsága lényegében azt jelenti, hogy főként a Szaharától délre eső területeken és régiókban működésképtelen államokkal kell számolnunk.¹⁰² Nem véletlen, hogy az ENSZ békefenntartó misszióinak nagy része ezen a földrészen tevékenykedik.¹⁰³

Az új afrikai államok nagy részében a politikai elitek jogilag szabaddá váltak, s ennek jegyében kvázi nemzeti fennhatóságuk keretében magukhoz vették az irányítást. A fekete-afrikai államok jó része politikailag, gazdaságilag, szociálisan és mentálisan is csak alig-alig éri el az életképesség határát. Az ENSZ tagjai lettek, lényegében megkapták a folyamatos diplomáciai elismerést, ám a gazdasági, politikai és társadalmi működés terén kudarc jellemezi őket.¹⁰⁴

Az utóbbi években Afrika nyersanyagkészletei és piaca egyre inkább felértékelődik, ezért sem véletlen például Kína fokozódó jelenléte, gazdasági terjeszkedése a kontinensen, amely még csak a harmadik, de 2010-re már az első legnagyobb befektetője és kereskedelmi partnere lesz Afrikának. Zambia rézbányái, Gabon vasérc vagy Angola, Csád, Szudán és Etiópia olajkészletei ma még szinte kimeríthetetlennek tűnnek. Az Afrikából származó kőolaj mellett immáron egyre több Kínában előállított termék nyersanyaga is a fekete kontinensről származik. Mindezek biztosítására a kínai vállalatok hosszú távú szerződést kötnek az adott ország kormányával, amely szerint a kínaiak kitermelik a nyersanyagot, cserébe iskolákat, kórházakat és utakat építenek szerte Afrikában.¹⁰⁵

Mindenképp megjegyzendő, hogy az Egyesült Államok új elnökének, Barack Obamának kenyai származása miatt várható, hogy az USA a következő években igyekszik majd szorosabbra fűzni kapcsolatait a kontinens országaival. Afrika-szerte sokan abban bíznak, hogy Obama – szakítva elődje, Bush politikájával – végre kellő odafigyeléssel fogja kezelni az Afrikában zajló eseményeket.

¹⁰² Benkes Mihály: Az afrikai biztonság a 20-21. század fordulóján - in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 438.o.

¹⁰³ MINURSO, MONUC, UNMEE, UNMIL, UNOCI, UNMIS, UNAMID, és MINURCAT

¹⁰⁴ Benkes Mihály: Az afrikai biztonság a 20-21. század fordulóján - 460.o.

¹⁰⁵ Geographic.hu: National Geographic Magyarország: *Kis-Kína Afrikában* - 2007.12.04. - <http://www.geographic.hu/index.php?act=napi&rov=3&id=10611> - Látogatva: 2008.12.16.

4.2.1. Elefántcsontpart

1960-as függetlenné válása után Elefántcsontpartra majdnem négy évtizedig a stabilitás és fejlődés volt a jellemző, Afrika egyik mintaállamának tartották. Mindennek egy 1999-es puccs, majd a 2000-ben tartott viharos választások vetettek véget. Azóta az ország a régió súlyos destabilizációs tényezője.¹⁰⁷

Törzsi összecsapások és muszlim-keresztény konfliktus uralja az elefántcsontparti helyzetet.

Az etnikailag sokszínű országban 1993-ig minden etnikum arányának megfelelő részt kapott a hatalomból. Egy új politikai elit azonban változtatott ezen a gyakorlaton. Henri Konan Bédié elnök, hogy elterelje a figyelmet a gazdasági problémákról, számos konfliktust gerjesztett a különböző etnikumok között.

Az etnikailag kevert ország vallási megosztottsága tovább bonyolította a helyzetet. A 2000-ben puccsal hatalomra került Laurent Gbagbo hívei, a főként délen élő keresztények és animisták, összecsaptak az ellenzéki Alassane Quattara exkormányfő északi muszlim támogatóival. Az észak-déli, illetve muszlim-keresztény szembenállás anarchia szélére sodorta az országot. Mindemellett az országot tovább destabilizálta a munkanélküliség és a libériai polgárháború eszkalálódása.

A tűzszünetek sorozatos megsértése, a lefegyverzésre kijelölt határidők be nem tartása és a választások állandó csúszása miatt – az eddig a közvetítő szerepét betöltő – Dél-Afrika befejezte mediátori tevékenységét, elsősorban a lázadókat és az ellenzéki pártokat okolva a sikertelenségért. 2006 januárjában Laurent Gbagbo elnök követői között erőszakos utcai cselekményekre került sor, mert úgy látták, hogy az ENSZ jelenléte beavatkozás az ország belügyeibe. Ezután a szeptemberi multilaterális tárgyaláson Gbagbo elutasított minden más által javasolt béketervet. Az elnök egyik legfontosabb célja, hogy a békefenntartók hagyják el az országot.¹⁰⁸

Elefántcsontpart elhelyezkedése¹⁰⁶

¹⁰⁶ Forrás: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900LargeMaps/IGRN-75FQHJ?OpenDocument> - Látogatva: 2008.09.23.

¹⁰⁷ United Nations in Cote D'ivoire, Background, Az ENSZ elefántcsontparti missziójának oldala. Az UNOCI a MINUCI helyére lépett 2004-ben. - <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minuci/background.html> - Látogatva: 2008.09.08.

¹⁰⁸ FigyelőNet: Válságtérkép, Elefántcsontpart - http://www.fn.hu/kulfold/elefantcsontpart/20070426/elef_ntcsontpart/ - Látogatva: 2008.09.05.

4.2.2. Szudán

A vallási és etnikai megosztottságon alapuló polgárháború már évtizedek óta folyik Szudánban, még a szudáni kormány is fegyveres milíciákat „működtet”. Az állandó fegyveres konfliktust környezeti katasztrófa, vízhiány is fokozza. A halottak és a menekültek száma milliós nagyságrendű.

Afrika legnagyobb területű országát vallási (muzulmán, törzsi /animista/ és keresztény) és etnikai (fekete-afrikai és arab) megosztás uralja. A 19. század végén Angol-Egyiptomi Szudán néven brit birtokká váló ország 1956-ban nyerte el a függetlenséget, az azóta elmúlt több mint fél évszázadot állandó konfliktusok jellemezték. A legjelentősebb ellentét az északi arab és muszlim, illetve a nem muzulmán déli, fekete-afrikai régió között jelentkezik (1956-72-ben volt az első, 1983-2005-között a második polgárháború). A közel négy évtizeden át tartó háborúskodás nem csekély emberáldozatot követelt: a halottak száma meghaladta a 2 milliót, s több mint 4 millióan menekültek el.¹¹⁰

Bár a polgárháború 2005 elején formálisan véget ért, az erőszakos cselekmények nem szűntek meg. A nomád állattenyésztő arabok egyre délebbre húzódása - a szárazság és az elsivatagosodás miatt – humanitárius katasztrófához vezetett Nyugat-Darfúrban. 2006 májusában a szudáni kormány aláírta a Darfúri Béke Megállapodást, a támadások ennek ellenére még intenzívebben folytak. A szudáni vezetés – melynek vitathatatlan felelőssége a kialakult helyzetért - 2006 végén elfogadta az ENSZ darfúri békefenntartó szerepét azzal a feltétellel, hogy a világszervezet és az Afrikai Unió vegyes békefenntartó kontingense utazzon a nyugat-szudáni Darfúrba. A BT 2007 júliusában 26 ezer békefenntartó kiküldéséről döntött (UNAMID).¹¹¹ Ez az ENSZ eddigi legnagyobb szabású akciója, sokak szerint az egyik legkockázatosabb is egyben.¹¹²

¹⁰⁹ Forrás: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900LargeMaps/IGRN-75LQHP?OpenDocument> – Látogatva: 2008.09.24.

¹¹⁰ ICG: *Sudan* - <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1230&l=1> - Látogatva: 2008.09.08.

¹¹¹ UNAMID (African Union-United Nations Hybrid Operation in Darfur), fő feladata a polgárháborús helyzet megoldása mellett a menekülttáborokban élők védelme. - UN Peacekeeping - <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unamid/background.html> - Látogatva: 2008.09.13.

¹¹² Szudánról, és a darfúri humanitárius katasztrófáról bővebben lásd: Hetényi Soma Ambrus: *Fekete-Afrika biztonságpolitikai értékelése / Szudán - 78-84.o.*

4.2.3. Szomália

Szomália a világ egyetlen olyan országa, ahol - központi kormányzat híján - teljes káosz uralkodik. Az ország a világ egyik legveszélyesebb helye. A három részre szakadt kelet-afrikai államot egymással rivalizáló klánok és hadurak uralják. Mindez ideális helyé teszi a terroristák számára.¹¹⁴

Szomáliában a főleg klán alapon szerveződő fegyveres milíciák 1991-ben döntötték meg Siad Barre elnök hatalmát. Az azóta eltelt 17 évben 14 átmeneti kormány váltotta egymást. Miután a legfontosabb fegyveres csoport, a Mahdi Mohamed és a Mohamed Farrah Aidid vezette frakciókra vált szét, a két nagy, és több kisebb csoport között kemény harcok kezdődtek, amely 1992-ben az ENSZ beavatkozásához vezetett.¹¹⁵

Az országban tomboló éhínség és a labilis biztonsági helyzetre való tekintettel az USA fegyveres erővel próbálta segíteni a humanitárius segélyszervezeteket. Ilyen körülmények között az amerikai csapatok azonban gyakran kemény összecsapásokba kerültek a szomáliai fegyveres csoportokkal. Ezért is próbálták meg elfogni Aididet 1993 októberének elején, ami több ezer szomáliai és több mint 20 amerikai katona életébe került. Ezt követően az amerikai csapatokat kivonták Szomáliából.¹¹⁶

Az ENSZ megpróbált humanitárius segítséget nyújtani, illetve közvetíteni a szemben álló felek között, egy összecsapás során azonban 151 ENSZ-katona vesztette életét, így 1995-ben az ENSZ is kivonult az országból. A káoszba süllyedt ország három részre - Szomáliföldre, Puntföldre és Szomáliára szakadt. Az állam, mint egy, a klánok felett álló egység teljesen idegen a szomáliai kultúrában.

Bár a polgárháborúnak már vége, az erőszak a mindennapi élet szerves részévé vált. 1991 óta az ország kisebb hűbérbirtokokra darabolódott. A hadurak felosztották egymás közt a fővárost, Mogadishut is. Az egyes pontokat ellenőrző kormányhadsereg homokzsákok és betonfalak mögül próbál rendet tartani.

*Szomália elhelyezkedése*¹¹³

¹¹³ Forrás: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900LargeMaps/IGRN-75LQNT?OpenDocument> - Látogatva: 2008.09.19.

¹¹⁴ hvg.hu: Gócpontok, Szomália - <http://hvg.hu/gocpontok.szomalia/20041125szomalia.aspx> - Látogatva: 2008.09.01.

¹¹⁵ ICG: Somalia - <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1232&l=1> - Látogatva: 2008.09.01.

¹¹⁶ Index - <http://konfliktus.index.hu/> - Szomália - Látogatva: 2008.09.01.

Szomália a 2001. szeptember 11-i események után került ismét a Nyugat, illetve a nemzetközi közösségek látókörébe, ugyanis a törvényes rend hiánya miatt a terrorizmus melegágyának tartják.¹¹⁷ A rendezés ma is távolinak látszik, főleg annak tükrében, hogy eddig minden kísérlet, amely reményre adott okot, végül kudarccal végződött.¹¹⁸

A mostani káoszban minden korábbinál jobban virágzik a 15 éve kezdődött kalózkodás az Ádeni-öbölben, amely nemcsak a szomáliai rendezést és a béketárgyalásokat gátolja, de a világ egyik legforgalmasabb vízi átjáróját is megbéníthatja. Az idén eddig eltérített 80 hajóért a kalózok állítólag 100 millió dollár körüli összeget tehettek zsebre.¹¹⁹

4.2.4. Kongói Demokratikus Köztársaság

Az afrikai kontinens harmadik legnagyobb, nyersanyagkincsekben talán leggazdagabb országa, a Kongói Demokratikus Köztársaság igencsak vérzivataros múltra tekint vissza. A gyarmatosítók, a nyugati világ, saját örült diktátora (Mobutu Sese Seko), majd a környező országok birtoklási vágya pusztította. Milliós áldozatokat követeltek a háborúk és polgárháborúk.¹²¹

A konfliktus alapja az ország nyersanyagkincseiért folytatott harc, mely átszövi Kongó polgárháborúkkal teli történetét. Az ország 1960-ban kivívott függetlenségéig a belga gyarmatosítók, azt követően pedig a törzsi vezetők és szomszédos országok próbálták az anarchiába süllyedt állam ásványkincsekben gazdag területeit megszerezni. Az első afrikai világháborúként is emlegetett kongói háború (1998-2003) óta az itt zajló fegyveres harcokat és humanitárius katasztrófát a jelenleg megoldandó legnagyobb afrikai válságnak tekintik.

A háború valószínűleg mindaddig eltart, amíg annak fő tétje a gyémánt és bányakincsek fölötti ellenőrzés joga lesz. Ezt igazolják a sorozatosan megsértett

¹¹⁷ BBC News: *Somalia - a haven for terrorists?* - 2004.11.24. -

<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/africa/4033399.stm> - Látogatva: 2008.08.06.

¹¹⁸ Bővebben lásd: Hetényi Soma Ambrus: *Fekete-Afrika biztonságpolitikai értékelése* - 65-71.o.

¹¹⁹ Keresztes Imre: *USA-parancsnokság Afrikának*, Túszejtés - in.: *HVG*, 2008. október 18., XXX. évf., 42. sz. - 37.o.

¹²⁰ Forrás: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900LargeMaps/IGRN-75GJ9H?OpenDocument> - Látogatva: 2008.08.28.

¹²¹ Bővebben lásd: Hetényi Soma Ambrus: *Fekete-Afrika biztonságpolitikai értékelése* - 37-48.o.

tűzszüneti megállapodások is. Bár Ruanda és Uganda – az ENSZ BT határozata értelmében – 2001 márciusában kivonta csapatait, Angola és Zimbabwe viszont nem, utóbbi még a békefenntartók küldéséről hozott döntést is élesen kritizálta.

Benkes Mihály szerint:

„Történelmi távlatokra szóló megoldást a kongói válság felszámolására minden bizonnyal a belső biztonságot célzó komplex intézkedéseken túl egy átfogó, Afrika-közi rendezés megindítása hozhat, amely szoros kölcsönhatásban áll a posztbipoláris átmeneti korszak új világrend megalkotására irányuló erőfeszítésekkel.”¹²²

Bár a csapatkivonás után enyhültek a fegyveres összecsapások, továbbra is naponta több mint ezer ember hal meg az országban a szegénység, a járványok és az erőszak miatt. Máig több tízezer fegyveres gerilla tevékenykedik Kongóban.

2008 második felében többszázezer ember volt kénytelen elhagyni lakhelyét a Laurent Nkunda tábornok vezette tutsi lázadók és a kormányerők kiújult konfliktusa, a hutu-tutsi ellentét fellángolása miatt Kelet-Kongóban, ami az 1994-es ruandai mészárlás örökségének tekinthető. A helyzet eddig is súlyos volt az országban, amit bizonyít, hogy az ENSZ már 1999 óta a második legnagyobb békefenntartó missziója (MONUC) keretében próbál segíteni a válság megoldásában. A 2008 év végi atrocitások tükrében a Biztonsági Tanács további háromezer fős különítmény bevetéséről, és a békefenntartók mandátumának kiterjesztéséről döntött. Búr Gábor, az ELTE egyetemi docense, Afrika-kutató a megoldást nem a csapaterősítéstől, hanem leginkább a MONUC békemisszió csapatainak Észak-Kivuba való átcsoportosításától reméli.¹²³ A közép-afrikai országban dúló polgárháborúnak és az ahhoz kapcsolódó humanitárius katasztrófának 1998 óta öt és fél millió áldozata van, havonta negyvenötezer ember veszti életét, milliók kényszerülnek otthonuk elhagyására.¹²⁴

¹²² Benkes Mihály István: *A kongói válság történelmi gyökerei - a mobutizmus politikai hagyatéka* – in.: *Kül-Világ*, I. évfolyam, 2004/1. szám - 20.o. - Elektronikus formában. <http://www.freeweb.hu/kulvilag/2004/01/benkes.pdf> - Letöltve: 2008.09.25.

¹²³ FigyelőNet: *Nem fenyeget újabb afrikai „világháború”* - 2008.11.25. - http://www.fn.hu/kulfold/20081125/nem_fenyeget_ujabb_afrikai_vilaghaboru/ - Látogatva: 2008.11.25.

¹²⁴ Kitekintő.hu: *Európai elit katonákat vetnének be* - 2008.11.23. - http://kitekinto.hu/europa/2008/11/23/europai_elit_katonakat_vetnenek_be - Látogatva: 2008.11.23. – A MONUC misszióból a dolgozat elkészítésekor mindössze ezer fő állomásozik a konfliktus által leginkább érintett Goma városában, és hatezer a tartományban, Észak-Kivuban.

4.2.5. Kenya

Szomália Dél-keleti szomszédjában, Kenyában 2007. december utolsó napjaiban törtek ki zavargások, mert az ellenzék szerint Mwai Kibaki kenyai elnök csak csalással tudta elérni újraválasztását. A tiltakozásokban és rendbontásokban csaknem 1500 ember vesztette életét, valamint mintegy 600 ezer ember kényszerült elhagyni otthonát. A zavargások megbénították az

ENSZ Világélelmzési Programjának (WFP) tevékenységét a térségben. Akadályozták a segélyek eljuttatását a szomszédos Ugandába, Szudánba és a Kongói Demokratikus Köztársaságba. A WFP kelet- és közép-afrikai segélyszállítmányainak legtöbbje a kenyai Mombasa kikötőjébe érkezik, de az erőszak miatt a teherszállítmányok vesztegeltek, mert a fuvarozók nem voltak hajlandók kíséret nélkül útnak indítani a teherautókat.¹²⁶ A hetekig tartó erőszaknak végül a kenyai elnök és az ellenzék között kötött hatalommegosztási megállapodás vetett véget, amit amúgy Kofi Annan volt ENSZ-főtitkár hozott tető alá 2008 februárjának végén.¹²⁷

Friedmann Viktor szerint sokat tanulhattunk ebből a válságból. Jól példázta azt, hogy a demokrácia a megfelelő intézményi keretek nélkül nem elégséges a belpolitikai stabilitás fenntartásához, valamint láthattuk milyen regionális hatásokkal jár egy hasonló krízis. A kenyai politikai rendszer az ellenzék számára semmilyen érdekérvényesítési lehetőséget nem biztosít. Ezért nem véletlen, hogy az aktuális elnök és pártja mindent megtesz újraválasztásának illetve hatalma átmentésének érdekében. Friedmann a megoldást abban látja, ha a politikai intézményeket alkalmasabbá teszik a népszuverenitás gyakorlására, a sérelmekkel szembeni fellépés igényének érvényesítésére, megerősítik az ellenzék szerepét és átalakítják az alkotmányt.¹²⁸

¹²⁵ Forrás: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900LargeMaps/JOPA-75FB82?OpenDocument> - Látogatva: 2008.09.08.

¹²⁶ FigyelőNet: *Kenya miatt éheznek Afrika?* - 2008.01.03. -

http://www.fn.hu/kulfold/20080103/kenya_miatt_eheznek_afrika/ - Látogatva: 2008. 09.08.

¹²⁷ Népszabadság Online: *Hatalommegosztás lesz Kenyában* - 2008.03.21. - <http://nol.hu/cikk/485802/> - Látogatva: 2008.09.14.

¹²⁸ Biztonságpolitikai Szemle: *Mit tanulhatunk a kenyai válságból?* (Friedmann Viktor) - 2008. április 09. - <http://bizpol.playhold.hu/download/hatteranyagok/1/Kenya-viktorfriedmann.doc> - Letöltve: 2008.12.01.

4.2.6. Az afrikai régió értékelése

Az afrikai kontinens országai, népei, népcsoportjai, különösen fekete-Afrika új államai egyes elemzők szerint legalábbis eltékozták azt az esélyt, amit 1960 és 1964 között a politikai-jogi függetlenné válás hordozott magában,¹²⁹ (a nemzetté válásra, szervezett államiságra, modernizációra, integrációra, együttműködésre stb.) Az 1990-es évek sem múltak el katonai puccsok nélkül, bár a hidegháború utáni korszak egyes országokban a demokratikus fordulat ígéretével kezdődött. A demokratizálódási hullám 1994-ben érte el a csúcspontját, amikor Dél-Afrika lerázta magáról az apartheid rendszer béklyóit. Sok helyütt – a politika terén is – azonban még mindig rengeteg a tennivaló.¹³⁰ 1994-ben Afrika 49 kontinentális állama közül 26-ban volt háború vagy erőszakos lázadás, sok államban robbant ki polgárháború (Libéria, Sierra Leone, Szudán, Csád, Angola, Szomália, Ruanda, Burundi, Kongói Demokratikus Köztársaság).

Afrikában a hidegháború utáni demokratizálási kísérletek elakadásának egyik legfontosabb oka a kompromisszumos politikai kultúra hiánya. Az afrikai államok többségének nem sikerült kifejlesztenie a nemzeti közösség, a nemzeti tudat érzését a lakosság tömegeiben.¹³¹ Habár a demokrácia szempontjából vizsgálva Afrika legnagyobb része igen komor képet fest, vannak biztató jelek. Összességében elmondható, hogy az Afrikában uralkodó viszonyok nem zárják ki a demokrácia lehetőségét.¹³²

Benkes Mihály szerint:

„Az afrikai demokratizáció csak akkor lehet sikeres, ha megtörténik egy külön „afrikai út” definiálása és kimunkálása, saját eszközeik és energiáik bevetésével. Ehhez figyelembe kell venni az afrikai társadalmak tagoltságát, a sokféle entitást elkülönítő, felsorakoztató és elválasztó múltbéli eseményeket.”¹³³

Az USA nemrég egy új parancsnokságot hozott létre Stuttgartban „Africa Command” néven. E lépés jól jelzi a Pentagon új stratégiáját, mi szerint hatékonyabban kívánják segíteni az összeomlott és rosszul irányított afrikai államokat, mert a

¹²⁹ Benkes Mihály István: *Fekete-Afrika helyzete a posztbipoláris korszak küszöbén*, Helyzetkép az 1990-es évek elejétől - in.: *Kül-Világ*, I. évfolyam, 2004/4. - 1.o. - Elektronikus formában.

<http://www.freeweb.hu/kul-vilag/2004/04/benkes.pdf> - Letöltve: 2008.08.22.

¹³⁰ J. D. Fage, William Tordoff: *Afrika története*, Osiris, Budapest, 2004 - 482.o.

¹³¹ *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 463.o.

¹³² *Afrika története* - 487.o.

¹³³ Benkes Mihály István: *Fekete-Afrika helyzete a posztbipoláris korszak küszöbén* - 9.o.

nyomorgó lakosság könnyen az iszlám fundamentalizmus és a terrorizmus befolyása alá kerülhet, ami biztonsági kockázat Amerika számára.¹³⁴

Elmondható, hogy a következő 15-20 évben továbbra is Afrika marad a legsebezhetőbb régió a Földön. A megannyi kihívás (összetett feszültségzónák, vízhiány, népességnövekedés, éhség) következtében, amellyel a térség szembenézni kényszerül, meghatározó lesz az instabilitás. A röviden említett konfliktusok megoldása sok év elkötelezett munkáját igényli. A kongói válság várhatóan még évekig el fog húzódni, ráadásul jól példázza az esetleges béke-megállapodások és fegyverszünetek törékenységét. Darfúr esetében sem számíthatunk az erőszakos cselekmények megszűnésére, amíg a szudáni kormányt nem sikerül a nemzetközi közösségnek jobb belátásra bírni. A szomáliai kormányzati krízis és az ezzel szorosan összefüggő kalózkodás problémája szintén csak határozott nemzetközi fellépéssel orvosolható.

Afrikában a különböző fegyveres csoportok gyakran alkalmaznak kiskorúakat is a harcokban. A gyerekkatonákra először öt éve a Kongói Demokratikus Köztársaságban folytatott polgárháború irányította a figyelmet, amelyben több ezer kiskorú vett részt, ez a jelenség azóta is jellemző. A gyerekeket legtöbbször a családjuktól, az iskolából vagy az utcákról rabolják el, majd alkohol, kábítószer, valamint egy kínzással felérő „kiképzés” segítségével veszik rá őket, hogy részt vegyenek a vérengzésekben. A legtöbbjük sosem tér vissza lakóhelyére. Bár a 18 éven aluliak fegyveres konfliktusban való részvételét a nemzetközi jog tiltja, az UNICEF becslései szerint mintegy 250 ezer kiskorú szolgál jelenleg is kormányzatok fegyveres erőiben, paramilitáris alakulatokban, civil milíciákban és más fegyveres csoportokban, leginkább Afrikában. Az ENSZ szerint a következő országok alkalmaznak gyerekkatonákat: Burundi, Kongó, Elefántcsontpart, Szomália, Szudán, Nepál, Srí Lanka. Megjegyzendő azonban, hogy Délkelet-Ázsiában, a Közel-Keleten vagy Latin-Amerika polgárháborúiban (Kolumbia) is előfordul, hogy gyerekeket vetnek be.¹³⁵

¹³⁴ Keresztes Imre: *USA-parancsnokság Afrikának*, Túszejtés - 35.o..

¹³⁵ Kisalföld.hu: *Gyerekkatonák Afrikában* - 2008.08.17. - http://www.kisalfold.hu/kulfold_hirek/gyerekkatonak_afrikaban/2067399/ - Látogatva: 2008.12.02.

4.3. Latin-Amerika

„A demokrácia Latin-Amerikában nehéz és viharos história, s azonkívül inkább csak a közelmúlt évtizedek eseményeiben, a diktatúrák hosszú periódusai közti rövid átmenetként, volt jelen.”¹³⁶

*Latin-Amerika térképe*¹³⁷

A több mint háromszáz éves európai gyarmati uralomnak a 19. század első harmadában lezajló függetlenségi háborúk vetettek véget Latin-Amerikában. A hosszantartó fegyveres konfliktusnak köszönhetően a latin-amerikai társadalmak militarizálódtak, az erőszak a mindennapi élet szerves részévé vált. A vidéki milíciák lefegyverzése és integrálása a társadalomba komoly kihívást jelentett.¹³⁸ A különböző széthúzó, társadalmi és politikai ellentétek által szabdalt országokban sokszor a fegyveres erőszak volt az egyetlen lehetőség, amely irányítani, befolyásolni tudta az eseményeket.

Latin-Amerika 19. századi történetét véres, államformáló és nemzetépítő háborúk jellemzik. A 19-20. század fordulójára rajzolódott ki a mai államhatárok, innentől kezdve csökkent a régió belüli konfliktusok gyakorisága, intenzitása, amivel párhuzamosan megindult a nemzetállamok fejlődése és modernizációja. A kontinens gazdag nyersanyagkincsei és olcsó mezőgazdasági termékei révén hamar bekapcsolódott a világ gazdaságba, ezáltal a természeti kincsek és adottságok a régió egyes államai, államszövetségei közötti fegyveres konfliktusokhoz vezettek.¹³⁹

¹³⁶ Anderle Ádám: *Diktatúra és demokrácia között*, tanulmányok a latin-amerikai politikai átmenetről, JATE, Szeged, 1997. - 8.o.

¹³⁷ Forrás: http://www.fisherregulators.com/gallery/lp_latinamerica_map.jpg - Látogatva: 2008.10.14.

¹³⁸ Lehoczky Bernadett: Latin-amerikai tendenciák és nemzetközi kockázataik - in.: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 463.o.

¹³⁹ Szabó László: *A fegyveres erők szerepe Latin-Amerikában*, hadtudományi kandidátusi értekezés, ZMKA, 1990. - 2.o.

A második világháború a demokrácia megerősödését és egyben az amerikai befolyás szinte kizárólagossá válását hozta a kontinensnek. 1945 után Latin-Amerika helyzetét a két szuperhatalom, a Szovjetunió és az Egyesült Államok rivalizálása határozta meg. Befolyási övezetként a két fél vetélkedésének színterei közé tartozott.¹⁴⁰

A hetvenes években a diktatúrák során gyakran sérültek a szabadságjogok, az 1980-as évtized gazdasági visszaesése következtében meg az előző sötét évek alatt vállalt áldozatok kérdőjeleződtek meg. Latin-Amerika gazdasága az 1980-as években a nagy gazdasági világválság óta a legnagyobb krízist élte át.¹⁴¹

Latin-Amerikában (és Afrikában is) számos példa bizonyítja, hogy a megfelelő civil kontroll hiánya esetén a katonai vezetésnek lehetősége van a fennálló politikai berendezkedés erőszakos eszközökkel történő megváltoztatására.¹⁴² Latin-Amerikában az elmúlt évtizedekben egymás után tűntek el régi és új diktatúrák. E kontinens országai is az átmenet, az átalakulás útját járják.

¹⁴⁰ Anderle Ádám: *Latin-Amerika története*, Pannonica Kiadó, Budapest, 1998. - 131.o.

¹⁴¹ U.o. 175.o.

¹⁴² Miletics Péter: *A biztonságot veszélyeztető tényezők* - 46.o.

4.3.1. Kolumbia

Kolumbiában a negyvenes évek vége óta polgárháború dúl. Egyik legfőbb sajátossága, hogy sokszor maguk a szembenálló felek sem tudják, ki kivel van. Az egyik oldalon a kormányerők, a másik oldalon a fennálló rendszerrel elégedetlen szélsőbaloldali gerillacsoportok, a harmadik oldalon a szélsőjobboldali alakulatok, míg a negyedik oldalon a kábítószer-kereskedők állnak.¹⁴⁴

A legnagyobb és legerősebb kolumbiai gerillacsoport, a FARC (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia - Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők) 1966-ban jött létre. Az ország második legnagyobb gerillaszervezete, az ELN (Ejército de Liberación Nacional - Nemzeti Felszabadítási Hadsereg) 1964-ben alakult meg. Néhány szó erejéig mindenképpen említést érdemel még egy gerillaszervezet, az M-19, amely az 1970-es választást követően jött létre. A kolumbiai konfliktusban szembenálló felek harmadik csoportját a szélsőjobboldali paramilitáris alakulatok,¹⁴⁵ az úgynevezett halálbrigádok alkotják. Ezek a csoportok, melyek legfőbb ellenségeiknek a gerillákat tartják, a Barco-kormány (1980-as évek közepe) alatt váltak egyre aktívabbá, és egészen az 1980-as évek végéig legálisan, a hadsereggel együttműködve tevékenykedhettek az országban. A két legismertebb jobboldali csoport a MAS (Muerta a Secuestradores - Halál az Emberrablókra) és az AUC (Autodefensas Unidas de Colombia - Kolumbiai Egyesült Önvédelmi Erők). Mindehhez jönnek még (kvázi egy negyedik csoportként) a minden eddig említett erőt átszövő kábítószer-kereskedők, akik tevékenysége tovább bonyolítja az amúgy is összetett helyzetet.

Kolumbia negyvenévnnyi belső fegyveres konfliktus és számtalan sikertelen béketárgyalás után még mindig az erőszak hazája, két jól felfegyverzett gerilla-szervezettel (ELN, FARC) és egyéb gyorsan erősödő paramilitáris erőkkel. A hidegháború vége óta politikai háttér nélkül maradt irreguláris fegyveres szervezetek

¹⁴³ Forrás: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900LargeMaps/AHAA-75LRWP?OpenDocument> – Látogatva: 2008.09.27.

¹⁴⁴ konfliktus.index.hu: *Kolumbia, A konfliktus szereplői* - <http://konfliktus.index.hu/kszereplok.html> - Látogatva: 2008.09.08.

¹⁴⁵ A paramilitáris alakulat hadsereggént szerveződő illegális csoportot jelent.

komoly szerepet játszanak a helyi emberrablásokban, a drogkereskedelemben és a terrorizmusban. A FARC és paramilitáris erők termelik a világ kokaintermelésének 80%-át, míg az ELN felelős a Kolumbiában évente elkövetett 4000 emberrablás nagy részéért.¹⁴⁶

Ami a rendezést illeti, a kormány és a FARC gerillái közötti tárgyalások csak kevés eredményt hoztak, így a teljes rendezés még várat magára. Ráadásul, ahogy azt a latin-amerikai gyakorlat mutatja, a megállapodások létrejötte és a harcok tényleges befejezése között akár hosszú évek is eltelhetnek. Mindemellett a FARC gerilláival kötött békeszerződés csak az egyik fegyveres csoport ügyét rendezzi, az ELN, valamint a paramilitáris alakulatok és a kábítószer-kereskedők kérdését nem.¹⁴⁷ A halálbrigádokkal való megegyezésre még annyi esély sincs, mint a gerillák leszerelésére, eddig minden demilitarizációs kísérletnek ellenáltak. Bármit bevetnek, hogy szabotálják a Kolumbiában beindult békefolyamatot. A paramilitáris alakulatokat sokan az ország legkegyetlenebb fegyveres szervezetének tartják.¹⁴⁸

Kolumbia biztonsági helyzetét ma is a szembenálló kormányerők, gerillacsapatok, paramilitáris alakulatok és drogkereskedők határozzák meg. A legfontosabb továbbra is a békefolyamat folytatása, az erőszak szintjének csökkentése, a konfliktusok elkerülése a szomszédos államokkal, a demokratikus kormányzat erősítése, a gazdasági hanyatlás folyamatának visszafordítása és a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése.

¹⁴⁶ ICG: *Colombia* - <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1269&l=1> - Látogatva: 2008.08.25.

¹⁴⁷ International Crisis Group: *Colombia: Moving forward with the ELN?* - Latin-America Briefing N°16, Bogotá/Brussels, 11 October 2007. - Elektronikus formában: http://www.crisisgroup.org/library/documents/latin_america/b16_colombia_eln.pdf - Látogatva: 2008.08.25.

¹⁴⁸ konfliktus.index.hu: *Kolumbia, Döcögő béketárgyalások* - <http://konfliktus.index.hu/ktargyalas.html> - Látogatva: 2008.08.10.

4.3.2. Haiti

A franciáktól 1804-ben kivívott függetlenség elnyerése óta az egymást folyamatosan követő katonai diktatúrák tönkretették az ország gazdaságát, így ma Haiti Közép-Amerika legszegényebb országa. Továbbra is hosszantartó gazdasági, szociális és politikai kihívásokkal néz szembe.

A működésképtelen intézmények, a szegény kormányzat, a korrupció, a bűnözés és a drogcsempészet rendre aláássa az ország politikai, gazdasági és szociális stabilitását. A helyzetet súlyosbítja az illegális fegyveres csoportok jelenléte az országban.¹⁵⁰ Az ENSZ 1993 óta 5 misszióval van jelen az országban (jelenleg a MINUSTAH). Az azóta eltelt időben több pozitív fejlemény is történt, többek között a demokrácia helyreállítására tett egyes lépések; az első békés hatalomátadás két demokratikusan megválasztott elnök között; egy sokrétű polgári társadalom növekedése, és annak növekvő részvétele egy demokratikus értékekre alapozott politikai kultúra fejlesztésében.¹⁵¹ A politikai instabilitás azonban megmaradt. Máiig sem sikerült az összetett politikai, szociális, gazdasági és emberjogi problémák rendezése. Haiti biztonsági helyzete napjainkban is fenyegetést jelent az egész régió békéjére és biztonságára.

Haitin konszolidálni kell a korábbi években a fegyveres bandákkal szemben kivívott törékeny stabilitást, amelyben elengedhetetlen szerepet játszik a MINUSTAH, mint a biztonsági környezet lényeges tényezője. Az egyetlen fenntartható út az államszervezet megerősítése, jelentős, közösség alapú programok beindítása. A kormánynak folytatnia kell a reformokat, csökkentenie kell a bűnözést és meg kell erősítenie a jogállamiságot.¹⁵²

*Haiti elhelyezkedése*¹⁴⁹

¹⁴⁹ Forrás: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900LargeMaps/IGRN-75GSN9?OpenDocument> - Látogatva: 2008.09.22.

¹⁵⁰ ICG: *Haiti* - <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=2899&l=1> - Látogatva: 2008.08.25.

¹⁵¹ MINUSTAH: United Nations Stabilization Mission in Haiti, Background - <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minustah/background.html> - Látogatva: 2008.08.25.

¹⁵² ICG: *Consolidating stability in Haiti* - Latin America/Caribbean Report N°21, 18 July 2007 - 23.o. - Elektronikus formában: http://www.crisisgroup.org/library/documents/latin_america/21_consolidating_stability_in_haiti.pdf - Letöltve: 2008.08.19.

4.3.3. Venezuela

Venezuela egyike volt azon három államnak, amelyek 1830-ban kiváltak Nagy-Kolumbiából. A 20. század első felének nagy részében Juan Vicente Gómez katonai diktátor vezette az államot, aki beindította az olajipart és utat adott néhány szociális reformnak. A demokratikusan megválasztott kormányoknak 1959-óta van befolyásuk. Az 1999-óta hatalmon lévő Hugo Chavez igyekszik keresztülvinni a „21. századi szocializmus” kiépítésének tervét, amely – állítása szerint – enyhít a szociális bajokon, ugyanakkor támadja a globalizációt és aláaknázza a regionális stabilitást. A jelenlegi kihívások közé tartozik a demokratikus intézmények gyengülésétől kezdve, a politikai polarizáción, az átpolitizált hadseregen, a kolumbiai határ menti kábítószerrel kapcsolatos erőszakon át, a növekvő belső kábítószer-fogyasztás és a kőolajipari-függőség.¹⁵⁴

Chavez egyre nagyobb nehézségekkel néz szembe nemcsak hazájában, hanem külföldön is, melyek leküzdéséhez politikai irányváltásra és párbeszédre lenne szükség. A szavazókat egyre inkább kiábrándítja az alapvető élelmiszerek hiánya, a növekvő infláció, a rossz közbiztonság, a korrupció.¹⁵⁵ Jelzi ezt az ellenzék jó szereplése a 2008. novemberi választásokon, ami nagy lépést jelenthet a politikai pluralizmus felé, mely remélhetőleg idővel a lakosság javát fogja szolgálni.¹⁵⁶

Venezuela az Egyesült Államokkal szembe helyezkedve regionális középhatalmi státuszra törekszik, ennek érdekében igyekszik elmélyíteni kapcsolatait Oroszországgal, melynek jegyében a két ország új terveket dolgoz ki a kőolajipari, fegyverszállítási és fejlett technológiák alkalmazásában való együttműködésről.¹⁵⁷

Venezuela elhelyezkedése¹⁵³

¹⁵³ Forrás: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900LargeMaps/IGRN-75LRM4?OpenDocument> - Látogatva: 2008.10.14.

¹⁵⁴ Venezuela továbbra is rá van utalva az olajból származó bevételekre (90%-át adják az exportból befolyó pénzeknek, több mint 50%-át a szövetségi költségvetésnek, valamint körülbelül 30%-át a GDP-nek). - Central Intelligence Agency: *The World Factbook, Venezuela* - Elektronikus formában: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ve.html> - Látogatva: 2008.10.15.

¹⁵⁵ Kitekintő.hu: *Chavez: A vég kezdete?* - 2008.08.04. - http://kitekinto.hu/amerika/2008/08/04/chavez_a_veg_kezdetek - Látogatva: 2008.12.02.

¹⁵⁶ Kitekintő.hu: *Fordulat Venezuelában: Chavez győzelme az ellenzéké is* - 2008.11.26. - http://kitekinto.hu/amerika/2008/11/26/fordulat_venezuelaban_chavez_gyozelme_az_ellenzeke_is - Látogatva: 2008.12.02.

¹⁵⁷ Népszabadság Online: *Venezuela és Oroszország elmélyíti kapcsolatait* - 2008.09.19. - <http://nol.hu/cikk/507575/> - Látogatva: 2008.09.21.

4.3.4. A latin-amerikai térség értékelése¹⁵⁸

Latin-Amerikában a hidegháború után tovább csökkent az államok közötti konfliktusok, polgárháborúk gyakorisága és intenzitása, ugyanakkor a régió országainak számos – új típusúnak nevezett – kihívással kell szembenéznie. Leginkább a szegénység, az erőszak és a bűnözés elterjedése, az illegális drogkereskedelem, vagy a környezetszennyezés okoz komoly problémát. Ezek szoros összefüggésben vannak, egymást erősítik, ezért felszámolásukhoz összetett megoldás szükséges.

A latin-amerikai társadalmak számára egyre súlyosabb kihívást jelent a szervezett bűnözés és a társadalmi erőszak terjedése. Ebben a folyamatban az egyik fontos tényező a fegyverek rendkívüli elterjedése. Nem állami szereplők – gerillacsapatok, drogdílerok, különböző bandák – széles köre jut könnyűfegyverekhez a feketepiacon. A másik fontos tényező, a bandaháborúk, az utcai erőszak egyik forrása, hogy Latin-Amerikában a fiatalok körében magas a munkanélküliség. A fő gócpontok Közép-Amerika (El Salvador, Honduras, Guatemala) és Brazília. A szervezett bűnözés és a fegyverkereskedelem szorosan összefonódik az illegális drogkereskedelemmel. A régió belül Kolumbia – a világ legnagyobb kokaintermelőjeként – a drogkereskedelem fellegrájára. A kokacserjét részben Peruban és Bolíviában termesztik, majd a kolumbiai laboratóriumokban dolgozzák fel kokainná. A legfőbb piac az Egyesült Államok, ahová az áru általában Mexikón vagy a karibi térségen keresztül jut el.

Szakértők szerint az elkövetkező években, évtizedekben nem várható regionális konfliktus vagy polgárháború kirobbanása Latin-Amerikában. Annak még kisebb az esélye, hogy a térség valamely szereplője egy a régió kívüli országgal kerüljön fegyveres konfliktusba. A 21. század elején a térség országai előtt álló legfőbb biztonsági kihívás a népességszaporulás, a szegénység, az urbanizáció, az erőszak és az illegális drogkereskedelem együttese, amelyre megoldás csak hosszútávon várható.

¹⁵⁸ A fejezethez lásd: *Biztonságpolitikai kézikönyv* - 470-472.o.

Következtetések, kilátások

A világban lezajlott számos fegyveres konfliktus, a két világháború bizonyítékul szolgál arra, hogy a biztonság megteremtése és tartós fenntartása csupán katonai erővel nem lehetséges.¹⁵⁹ Ennek megfelelően az előző évtizedekben szemléletváltás következett be a nemzetközi külpolitikában, és a hangsúly a kooperációra, a gazdasági együttműködésre került. Ez lehetővé tette a demokrácia térnyerését, a kemény diktatúrák megszűnését és a gyarmati rendszer lebomlását szerte a világon. A bipoláris világrend megszűnésével, illetve a nemzetközi kapcsolatok átalakulásával azonban új konfliktusok, a biztonságot veszélyeztető új tényezők kerültek felszínre, ezért a világnak ma is számos fegyveres konfliktussal kell megbirkóznia.

A csak röviden, alapelemeiben ismertetett konfliktusövezetek válságai a közeljövőben nem kerülnek rendezésre, ez világosan látszik. A problémák túl mélyen gyökereznek ahhoz, hogy akár egy évtizeden belül ezeknek a konfliktusos régióknak a területén is beköszöntsön a béke és a demokrácia kora.

Közel-Kelet • A Közel-Kelet válságövezet jellege rövid, illetve középtávon aligha szűnik meg. A palesztin-izraeli konfliktus rendezésében az érdemi előrelépésre, még ha a felek tárgyalóasztalhoz ülnének is, ma nem sok esély mutatkozik. Irak a polgárháború szélére sodródott, reális eshetőséggé vált szétesése, s a terrorizmus melegágyává vált. Irán atomprogramjával kapcsolatban sok a kérdőjel, ami komoly félelmekre ad okot. A libanoni háború megerősítette a nukleáris programot folytató Irán pozícióit. Így rövidtávon háttérbe szorul a demokrácia terjesztésének szándéka, és elsőbbséget élvez a stabilitás megőrzése, illetve Irán feltartóztatása. Ezek a megoldatlan és elhúzódó konfliktusok nemcsak a régió, de az egész világ biztonságára negatív hatással vannak.

¹⁵⁹ Miletics Péter: A biztonságot veszélyeztető tényezők - 42.o.

A következő 15 év egyik kulcskérdése a Közel-Keleten is a túlnépesedés, a demográfiai nyomás okozta problémák, úgymint a munkahelyteremtés, a közszolgáltatások és a gyors városiasodás kérdése lesznek.¹⁶⁰

Afrika • Afrika problémái, a mai globális biztonság tekintetében rendkívüli kihívásokat jelentenek. Afrikában a hidegháború utáni demokratizálási kísérletek elakadásának egyik legfontosabb oka, a kompromisszumos politikai kultúra hiánya. Az afrikai demokratizáció csak akkor lehet sikeres, ha megtörténik egy külön „afrikai út” definiálása és kimunkálása.

Az éhínség, a szegénység, a HIV/AIDS és egyéb járványok terjedése továbbra is része lesz Afrikának, ami a kontinens nagy részén konfliktusok kialakulásának állandó kockázatát hordozza magában. Ez nem csak hogy meggátolja a régió gazdasági növekedését, de akár vissza is fordíthatja azt. Az olyan kontrollálhatatlan következmények, mint a tömeges migráció, a nemzetközi szervezett bűnözés erősödése és diaszpóra populációk növekedése pedig akár át is sugározhatják ezeket a kihívásokat a régió kívülről (leginkább Európába).¹⁶¹

Az afrikai kontinens – akárcsak a Közel-Kelet régiója – komoly kihívások elé néz a túlnépesedés kapcsán. Egyes előrejelzések szerint 2050-re a világ népességének több mint 20%-a fog Afrikában élni (2000-ben 840 millió lakosával a világnépesség „csak” 13%-át adta). A túlnépesedéssel összefüggésben egyéb problémák is fokozódnak majd, mint például a munkanélküliség, a szegénység, vagy a járványok.¹⁶² Afrika jövőjének egyik meghatározó eleme, hogy a kontinens rendelkezik a világ kőolajtartalékainak jelentős részével, melyre természetesen a világ két legnagyobb olajfogyasztója, az USA és Kína is igényt tart.

2025-ben továbbra is Fekete-Afrika marad a legsebezhetőbb régió a Földön a gazdasági kihívások, a népességnövekedés okozta feszültségek, a civil konfliktusok és a politikai instabilitás következtében.¹⁶³

¹⁶⁰ *Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernment Experts* - 71.o. - Elektronikus formában: http://www.dni.gov/nic/PDF_GIF_global/globaltrend2015.pdf - Letöltve: 2008.08.29.

¹⁶¹ *The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036* - 72.o.

¹⁶² Hetényi Soma Ambrus: *Fekete-Afrika biztonságpolitikai értékelése* - 15.o.

¹⁶³ *Global Trends 2025: A Transformed World* - 56.o.

Latin-Amerika • Bár Latin-Amerikában a hidegháború után tovább csökkent az államok közötti konfliktusok, polgárháborúk gyakorisága és intenzitása, ugyanakkor a régió országainak számos új típusú kihívással kell szembenéznie. A 21. század elején a térség országai előtt álló legfőbb biztonsági kihívás a szegénység, az urbanizáció, az erőszak és az illegális drogkereskedelem probléma-együttese, amely megoldása csak hosszútávon lehetséges. Mindemellett nem várható regionális konfliktus vagy polgárháború kirobbanása Latin-Amerikában. Még inkább valószínűtlen, hogy a térség valamely szereplője egy a régión kívüli országgal kerüljön fegyveres konfliktusba.

2025-ig várhatóan több latin-amerikai állam is sikereket fog elérni a demokrácia megszilárdításának terén, ezek közül néhány akár középhatalmi státuszba is emelkedhet. Más államok – legfőképpen azok, amelyek populista politikát követtek – lemaradnak majd, az olyanok pedig mint Haiti csak még szegényebbek és még kormányozhatatlanabbak lesznek. A közbiztonság egyre romlik majd, esetenként akár fenntarthatatlanná is válhat. Brazília lesz a vezető regionális hatalom, de növekedni fog Venezuela és Kuba befolyása is. Latin-Amerika egyes részei továbbra is a világ legerőszakosabb területei közé fognak tartozni. A kábítószer-kereskedő szervezetek, kartellek és egyéb fegyveres csoportok a jövőben is alá fogják ásni a közbiztonságot. Ezen tényezők, valamint a jogállamiság fenntartásának képtelenségének tükrében várható, hogy a régióban – főleg Közép-Amerikában és a Karibi térségben – a kudarcállamiság határán mozgó államokkal kell majd számolnunk.¹⁶⁴

Fejlett és fejletlen államok • Mint már említettem, napjaink fegyveres konfliktusainak hátterében részben a demokratizálódási folyamatok sikertelensége áll. Amikor Afrika és Latin-Amerika államaira, valamint Irakra, Afganisztánra és az amerikai „demokrácia-exportra” gondolok, akaratlanul is eszembe jut Francis Fukuyama sok vitát kiváltott, *A történelem vége és az utolsó ember*¹⁶⁵ című, 1992-ben napvilágot látott könyve. E szerint a liberális demokrácia globális térhódításával az emberiség a történelem beteljesüléséhez érkezett, hiszen ez a politikai rendszer a legnagyobb fokú szabadságot biztosítja polgárai számára. Fukuyama könyvében

¹⁶⁴ *Global Trends 2025: A Transformed World* - 15.o.

¹⁶⁵ Központi gondolata, hogy a szovjet típusú szocialista rendszer bukásával elhárult az utolsó akadály az emberi nem történelmének legfejlettebb kormányzati formája, a nyugati típusú liberális demokrácia globális térhódítása elől. Elméletének alapja a hegeli úr–szolga viszony, amely szerint a történelem folyamatát az emberek közti, elismertségért folytatott harc határozza meg, és amelynek végpontja egy olyan társadalmi környezetet megteremtő államforma, amelyik kielégíti az emberiség „legmélyebb és legalapvetőbb igényeit”. Ezt a kormányzati formát azonosítja Fukuyama a liberális demokráciával. - Francis Fukuyama: *A történelem vége és az utolsó ember*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1994.

részletesen kifejti a liberális demokrácia térnyerésének folyamatát, valamint olyan sarokpontokra világít rá, melyek napjaink fegyveres konfliktusainak tekintetében mindenképp bizonyítást nyertek.

Fukuyama szerint a sikeres demokrácia létrehozásának három kritériuma van. Először, hogy az embereknek büszkének kell lenniük politikai rendszerükre, szeretniük kell a demokráciát. A lakosságot alkotó népcsoportoknak egy közös nemzet tagjainak kell tekinteniük magukat, és el kell ismerniük egymás jogait. A második kritérium a vallással kapcsolatos. „...a vallás és a liberális demokrácia közt sincs eredendő konfliktus, azokat a kérdéseket kivéve, amelyekben a vallás nem toleráns, vagy nem fogadja el az egyenlőség elvét.”¹⁶⁶ A fundamentalista iszlám „totalisztikus” vallás, amely az élet minden területének szabályozására törekszik. Így, hiába fér össze a demokráciával, a liberalizmust és az egyetemes jogokat nehéz összeegyeztetni vele, főleg a lelkiismereti és vallásszabadságot. A stabil demokrácia létrejöttét hátráltató harmadik tényező a rendkívül egyenlőtlen társadalmi struktúrák és az ebből eredő gondolkodásformák, valamint a civil társadalom megteremtésének hiánya.¹⁶⁷

Véleményem szerint Fukuyama mellett Samuel P. Huntington – szintén sokat vitatott – *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*¹⁶⁸ című munkája is említésre méltó, hiszen civilizációs paradigmája – az iszlám és a Nyugat szembenállása – beigazolódnak látszik.¹⁶⁹ Elméletének lényege, hogy a hidegháború után a nagyhatalmak küzdelmét a civilizációk küzdelme váltja fel, a jövő konfliktusai pedig többé nem politikai ideológiákon, hanem kulturális (elsősorban vallásbeli) különbségeken alapulnak majd. Huntington sok olyan tendenciára rámutatott, amely azóta beigazolódt. Számolt például egy új fegyverkezési verseny kialakulásával, ezen belül iszlám országok – legfőképp Irán – azon törekvésével, hogy a közeljövőben atomfegyverhez jussanak, valamint a Nyugat erőfeszítéseivel, hogy ezt mindenáron megakadályozza. Ezen kívül a terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek kombinációjának különleges veszélyének fontosságát hangsúlyozta, amire azóta az

¹⁶⁶ Francis Fukuyama: *A történelem vége és az utolsó ember* - 310.o.

¹⁶⁷ U.o. 308-312.o.

¹⁶⁸ Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006.

¹⁶⁹ A 21. század legújabb és legfenyegetőbb biztonsági kihívásai és kockázatai közé tartozik a civilizációk összecsapása, és ebben a tekintetben az iszlám okozza a legnagyobb problémát a biztonságpolitikával foglalkozó szakemberek számára.

Egyesült Államok biztonságpolitikai stratégiái is a jelenleg létező legnagyobb fenyegetésként tekintenek.

Ha napjaink konfliktusait vizsgálva szétnézünk a világban, érdekes képet kapunk. A világ – ahogy azt korábban Fukuyama is jelezte - tulajdonképpen két részre osztható: egy „történelem utáni” fejlett világra, és egy fejlődőre, „amelyben még nem ért véget a történelem”. A fejlett világban az államok közötti kölcsönhatás fő területe a gazdaság, és a hatalmi politika régi szabályai már nem érvényesek többé. A fejlődő világban viszont továbbra is egymást követik a vallási, nemzeti és ideológiai konfliktusok, amelyekre változatlanul a hatalmi politika régi szabályai érvényesek. A két világ sok tekintetben egymás mellett és egymástól függetlenül él, azonban néhány esetben elkerülhetetlen közöttük a kölcsönhatás. Az egyik ilyen az olaj kérdése. A kőolaj-kitermelés központi forrása továbbra is a fejlődő világ, amely döntő fontosságú a történelem utáni világ gazdasága szempontjából. Ehhez hasonlóan a két világ kölcsönhatásához vezet az egyre nagyobb mértékű bevándorlás, de a legfontosabb számunkra a világrend átalakulásának kérdésköre. Mivel bizonyos fejlődő államok fenyegetik szomszédaikat, a fejlett államoknak meg kell akadályozniuk bizonyos technikáknak a történelmi világba jutását (mint például az atomfegyver), hiszen ezen világ konfliktusossága komoly kockázatot jelent a globális biztonságra.¹⁷⁰

Konfliktusok, háborúk • A fejlett államok közötti háború lehetősége a jövőben igen alacsony. Ebben szerepet játszik a gazdasági interdependencia növekedése a globalizálódott világgazdaságban, valamint nemzetközi kihívások sora, amely növelni fogja a kormányzati együttműködés és a kooperatív fellépés szükségességét. A válságok és konfliktusok egyre összetettebbek és kiszámíthatatlanabbakká válnak majd. A következő évtizedben az irreguláris tevékenység lesz az uralkodó hadviselési forma, amely a terrorizmus és a szervezett bűnözés további térnyerését, felkeléseket és zavargásokat eredményezhet.¹⁷¹

2015-ig világszerte a belső konfliktusok jelentik majd a legnagyobb fenyegetést a stabilitásra. Az államok közötti háborúk ritkábbak lesznek, de az elérhető egyre fejlettebb technológiák következtében egyben pusztítóbbak is. A belső konfliktusok

¹⁷⁰ Francis Fukuyama: *A történelem vége és az utolsó ember* - 394-397.o.

¹⁷¹ *The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036* - 68.o.

megfelelő kezelés nélkül államok közötti konfliktusokká szélesedhetnek (spillover).¹⁷² Továbbra is számolni kell a fejlődő országok közötti helyi háborúkkal és az ilyen országok gyakori belső konfliktusaival, melyek kirobbanását a vallási, etnikai, gazdasági és politikai ellentétek megléte, illetve fokozódása segítheti elő.¹⁷³

A jövőben is várhatóak lesznek kisebb helyi és regionális konfliktusok a világban, de számítanunk kell további új veszélyforrások, kockázatok és kihívások megjelenésére is. Mindezek kezelése, megoldása végső soron akár katonai erő alkalmazását is igényelheti, abban az esetben, ha az egyéb, békés eszközök nem vezetnének eredményre.¹⁷⁴

A jövő konfliktusainak karakterében bekövetkező változások tekintetében az információ és az információs technológiák fontosságának a növekedése, az irreguláris hadviselési képességek fejlődése, a hadviselés nem katonai aspektusának (non-military aspect)¹⁷⁵ előtérbe kerülése valamint a konfliktusoknak a hagyományos értelemben vett hadszíntéren túli eskalációjának és expanziójának elkerülésének nehezedeése várható.¹⁷⁶

Erőforrások • A következő évtizedekben növekedhet az erőforrások szűkössége miatti konfliktusok száma. Főleg az energia, az élelmezés és a népességnövekedés üteme az, ami miatt nőhet a feszültség. A jövőben több összetűzés várható a vízkérdés kapcsán, amely a Közel-Keleten már most is stratégiai fontossággal bír.¹⁷⁷

Terrorizmus • Nem valószínű a terrorizmus eltűnése 2025-ig, de a gazdasági növekedés folytatódása, valamint a közel-keleti munkanélküliség mérséklődése esetén elképzelhető a csökkenése.¹⁷⁸ A következő pár évben azonban inkább a nemzetközi terrorizmus további térnyerésével kell számolnunk, különösen az iszlám esetében. A terrortámadások tekintetében a következő évtizedben a technológiai ismeretek

¹⁷² *Global Trends 2015* - 49.o.

¹⁷³ Hozzá kell tenni, hogy az ilyen belső konfliktus kialakulása nem kizárt a fejlett országok esetében sem. Lásd: a brit–észak-ír, a spanyol–baszk, az orosz–csecsen, a grúz–orosz+dél-oszét+abház vagy más, jelenleg is létező, komoly etnikai és vallási szembenállást. - Kőszegvári Tibor: *A 21. század világképe és veszélyei* - 5.o.

¹⁷⁴ Bognár Károly: *A háború és a hadtudomány fogalmának és tartalmának metamorfózisa* - 57.o.

¹⁷⁵ A következő két évtizedben a hadviselés nem katonai eszközein - mint például az interneten, a gazdaságon, az erőforrásokon, pszichológián és információn - alapuló konfliktus fog uralkodóbbá válni.

¹⁷⁶ *Global Trends 2025: A Transformed World* - 71.o.

¹⁷⁷ U.o. 63.o.

¹⁷⁸ U.o. 68.o.

hozzáférhetősége miatt – illetve történelmi példákból kiindulva – nem kizárható a vegyi és biológiai fegyverek alkalmazásának nagyobb esélye, ugyanakkor csökken a nukleáris eszközök alkalmazásának veszélye.¹⁷⁹ A terrortámadások célpontjai továbbra is az Egyesült Államok és szövetségesei, alapjai pedig etnikai, vallási és kulturális sérelmek lesznek. Az Egyesült Államokra a közel-keleti és a délnyugat-ázsiai gyökerekkel rendelkező terrorista szervezetek jelentik a legkomolyabb fenyegetést.¹⁸⁰

Gyenge kormányzatok • Bizonyos földrajzi területeken, a kudarc államokban, tartományokban, városokban, egyes népcsoportoknál az elkövetkező évtizedben sem várható a hatásos kormányzat és a jogállamiság kiépülése. Egyes gyenge államok, miközben fenntartják a szuverenitáshoz való jogukat, folytatják majd az intézményesített tiltott tevékenységüket, míg mások képtelenek lesznek megfelelni a nemzetközi nyomásnak. A gyengén kormányzott területeken a helyi erőszakos cselekmények, a bűnözés, a terrorista szervezetek aktivitásának, így a konfliktusok számának és összetettségének növekedése várható.¹⁸¹

Proliferáció • A Közel-Keleten a hazai gazdasági nyomások és területi versengések összefolyása valószínűleg előmozdítja a tömegpusztító fegyverek és célba juttatásukhoz szükséges eszközök proliferációját.¹⁸² A technológiai ismeretek terjedése lehetővé teszi a vegyi-, biológiai- és atomfegyverek előállítását és ellenőrizhetetlen áramlását. Ennek előjele Észak-Korea és Irán példája. Mindkettő igyekszik atomfegyverhez hozzájutni, hogy annak birtoklásának kihasználásával politikai és gazdasági előnyökre tegyen szert. A proliferáció a gyengén kormányzott területeken komoly fenyegetést fog jelenteni a jövőben, mivel nő az esélye, hogy előbb-utóbb tömegpusztító eszköz kerülhet a „lator államok”, vagy terrorista csoportok birtokába.¹⁸³

¹⁷⁹ *The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036* - 16.o.

¹⁸⁰ *Global Trends 2015* - 57.o.

¹⁸¹ *The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036* - 16.o.

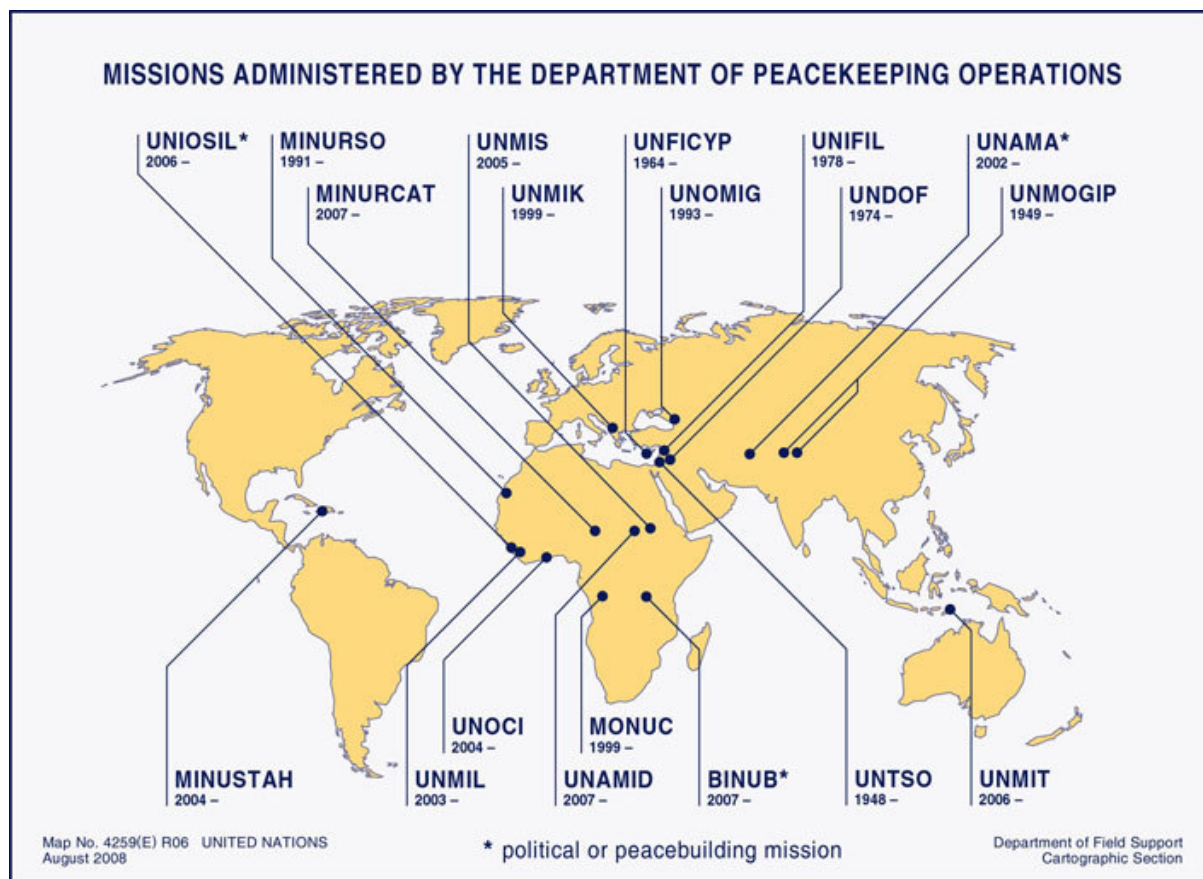
¹⁸² *Global Trends 2015* - 55.o.

¹⁸³ *The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036* - 17.o.

Mellékletek

1. számú melléklet

Az ENSZ jelenleg is tartó békefenntartó missziói térképen jelölve¹⁸⁴

¹⁸⁴ United Nations Peacekeeping Operations - *Background note*, 31 August 2008 - Elektronikus formában: <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/bnote.htm> - Látogatva: 2008.09.02.

Az ENSZ jelenleg is tartó békefenntartó misszióinak táblázata¹⁸⁵

Betűjel	Időtartam	Teljes neve	Létszám	Halálos áldozatok
UNTSO UN Truce Supervision Organisation	1948 -	<i>ENSZ Fegyverszünet Felügyelő Szervezete</i>	152 katona, 99 nemzetközi és 130 helyi polgári személy	49
UNMOGIP UN Military Observer Group in India and Pakistan	1949 -	<i>ENSZ Katonai Megfigyelőcsoport Indiában és Pakisztánban</i>	44 katona, 24 nemzetközi és 48 helyi polgári személy	11
UNFICYP UN Peacekeeping Force in Cyprus	1964 -	<i>ENSZ Békefenntartó Erő Cipruson</i>	861 katona; 69 rendőr, 38 nemzetközi és 108 helyi polgári személy	178
UNDOF UN Disengagement Observer Force	1974 -	<i>A szíriai-izraeli csapatok Szétválasztását Megfigyelő ENSZ Erők</i>	1070 katona, 40 nemzetközi és 103 helyi polgári személy	43
UNIFIL UN Interim Force in Lebanon	1978 -	<i>ENSZ Libanoni Ideiglenes Hadereje</i>	12295 katona, 324 nemzetközi és 627 helyi polgári személy	276
MINURSO UN Mission for the Referendum in Western Sahara	1991 -	<i>ENSZ Nyugat-Szaharai Népszavazással Foglalkozó Missziója</i>	27 katona, 191 katonai megfigyelő; 6 rendőr, 99 nemzetközi és 149 helyi polgári személy; 19 ENSZ önkéntes	15
UNOMIG UN Observer Mission in Georgia	1993 -	<i>ENSZ Grúzai Megfigyelő Missziója</i>	126 katonai megfigyelő; 14 rendőr, 93 nemzetközi és 174 helyi polgári személy, 1 ENSZ önkéntes	11
UNMIK UN Interim Administration Mission in Kosovo	1999 -	<i>ENSZ Koszovói Átmeneti Adminisztrációja</i>	32 katona, 2015 rendőr, 444 nemzetközi és 1960 helyi polgári személy, 118 ENSZ önkéntes	53

¹⁸⁵ United Nations Peacekeeping Operations - Background note

MONUC UN Organization Mission in the Dem. Rep. of the Congo	1999 -	<i>ENSZ Misszió a Kongói Demokratikus Köztársaságban</i>	16668 katona, 670 katonai megfigyelő, 1051 rendőr, 937 nemzetközi és 2120 helyi polgári személy, 535 ENSZ önkéntes	127
UNMIL UN Mission in Liberia	2003 -	<i>ENSZ Misszió Libériában</i>	11442 katona, 200 katonai megfigyelő, 1094 rendőr, 489 nemzetközi és 948 helyi polgári személy, 218 ENSZ önkéntes	114
UNOCI UN Operation in Côte d'Ivoire	2004 -	<i>ENSZ Misszió Elefántcsontparton</i>	7829 katona, 193 katonai megfigyelő, 1127 rendőr, 402 nemzetközi és 591 helyi polgári személy, 267 ENSZ önkéntes	47
MINUSTAH UN Stabilization Mission in Haiti	2004 -	<i>ENSZ Stabilizáló Misszió Haitin</i>	7027 katona, 1916 rendőr, 482 nemzetközi és 1176 helyi polgári személy, 196 ENSZ önkéntes	37
UNMIS UN Mission in the Sudan	2005 -	<i>ENSZ Misszió Szudánban</i>	8761 katona, 574 katonai megfigyelő, 614 rendőr, 788 nemzetközi és 2432 helyi polgári személy, 237 ENSZ önkéntes	38
UNMIT UN Integrated Mission in Timor-Leste	2006 -	<i>ENSZ Integrált Misszió Timor-Leste-ben</i>	33 katonai megfigyelő, 1534 rendőr, 332 nemzetközi és 836 helyi polgári személy, 122 ENSZ önkéntes	3
UNAMID African Union- United Nations Hybrid Operation in Darfur	2007 -	<i>Az Afrikai Unió és az ENSZ Missziója Darfúrban</i>	Jelenleg: 8315 katona, 177 katonai megfigyelő, 1845 rendőr, 439 nemzetközi és 984 helyi polgári személy, 204 ENSZ önkéntes Jóváhagyott létszám: 19315 katona, 240 katonai megfigyelő, 6432 rendőr, 1579 nemzetközi és 3455 helyi polgári személy, 548 ENSZ önkéntes	14
MINURCAT UN Mission in the Central African Republic and Chad	2007 -	<i>ENSZ Misszió a Közép- Afrikai Köztársaságban és Csádban</i>	40 katonai megfigyelő, 218 rendőr, 158 nemzetközi és 91 helyi polgári személy, 64 ENSZ önkéntes	2

Felhasznált irodalom

Könyvek, monográfiák

- 1) Anderle Ádám: *Diktatúra és demokrácia között*, tanulmányok a latin-amerikai politikai átmenetről, JATE, Szeged, 1997.
- 2) Anderle Ádám: *Latin-Amerika története*, Pannonica Kiadó, Budapest, 1998.
- 3) Arthur Goldschmidt Jr.: *A Közel-Kelet rövid története*, Maecenas Könyvek, Budapest, 2007.
- 4) *Biztonságpolitika*, szerk: Gazdag Ferenc - SVKH, Budapest, 2001.
- 5) *Biztonságpolitikai kézikönyv*, szerk: Deák Péter - Osiris, Budapest, 2007.
- 6) Deák Péter: *A biztonságpolitika kihívásai: a válság- és konfliktuskezelés elmélete - Új Mandátum Könyvkiadó, Zsigmond Király Főiskola, Budapest, 2005.*
- 7) Fage J. D., Tordoff William: *Afrika története*, Osiris, Budapest, 2004.
- 8) Francis Fukuyama: *A történelem vége és az utolsó ember*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1994.
- 9) Hetényi Soma Ambrus: *Fekete-Afrika biztonságpolitikai értékelése*, diplomamunka, ZMNE, Budapest, 2006.
- 10) Rostoványi Zsolt: *Az iszlám világ és a Nyugat*, Interpretációk összecsapása, avagy a kölcsönös fenyegetettség mítosza és valósága - Corvina Kiadó, Budapest, 2004.
- 11) Rostoványi Zsolt: *Együttélésre ítélve*, Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért - Corvina Kiadó, Budapest, 2006.
- 12) Salamon Péter: *Isten Pártja a cédrusok országában, A Hezbollah: Isten pártja vagy Libanon pártja?* - Elektronikus formában:
http://www.biztonsagpolitika.hu/userfiles/file/PDF/salamon_hezb.pdf - Letöltve: 2008.09.08.
- 13) Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*, Európa Könyvkiadó, 2006.
- 14) Szabó László: *A fegyveres erők szerepe Latin-Amerikában*, hadtudományi kandidátusi értekezés, ZMKA, 1990.

Folyóiratok

- 1) Ablaka Gergely: *A "Nagy Sátán" és a "Törvényen Kívüli" kapcsolata 2001. szeptember 11. után: Az amerikai-iráni viszony alakulása a 21. század elején* - in.: *Kül-Világ*, II. évfolyam, 2005/2-3. szám - 3-6.o. - Elektronikus formában: <http://www.freeweb.hu/kul-vilag/2005/0203/ablaka.pdf> - Letöltve: 2008.08.26.
- 2) Benkes Mihály: *A kongói válság történeti gyökerei - a mobutizmus politikai hagyatéka* - in.: *Kül-Világ*, I. évfolyam, 2004/1. szám - 20-24.o. - Elektronikus formában: <http://www.freeweb.hu/kul-vilag/2004/01/benkes.pdf> - Letöltve: 2008.09.25.
- 3) Benkes Mihály: *Fekete-Afrika helyzete a posztbipoláris korszak küszöbén* - in.: *Kül-Világ*, I. évfolyam, 2004/4. szám - 1-8.o. - Elektronikus formában: <http://www.freeweb.hu/kul-vilag/2004/04/benkes.pdf> - Letöltve: 2008.08.22.
- 4) Bognár Károly: *A háború és a hadtudomány fogalmának és tartalmának metamorfózisa* - in.: *Hadtudomány*, XII. évfolyam, 2002/4. szám - 37-51.o. - Elektronikus formában: <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2002/4/bognarkaroly/chapter1.htm> - Látogatva: 2008.08.26.
- 5) Friedmann Viktor: *A konfliktuskezelés új terepei - Az államon belüli konfliktusok regionális, inter- és transznacionális dimenziói* - in.: *Kül-Világ*, IV. évfolyam, 2007/3-4. szám - 78-99.o. - Elektronikus formában: <http://www.freeweb.hu/kul-vilag/2007/0304/friedmann.pdf> - Letöltés ideje: 2008.09.10.
- 6) Keresztes Imre: *A Hezbollah hatalmi törekvései Libanonban* - in.: *HVG*, 2008. november 22., XXX. évfolyam, 47. szám - 25-28.o.
- 7) Keresztes Imre: *Amerikai erőáthelyezés Afganisztánra, második felvonás* - in.: *HVG*, 2008. október 11., XXX. évfolyam, 41. szám - 27-29.o.
- 8) Keresztes Imre: *Palesztin kiábrándultság a békefolyamatból* - in.: *HVG*, 2008. október 25., XXX. évfolyam, 43. szám. - 29-30.o.
- 9) Keresztes Imre: *USA-parancsnokság Afrikának, Túszejtés* - in.: *HVG*, 2008. október 18., XXX. évfolyam, 42. szám - 35-37.o.
- 10) Kőszegvári Tibor: *A 21. század vilásképe és veszélyei* - in.: *Hadtudomány*, XII. évfolyam, 2002/4. szám - 1-5.o. - Elektronikus formában: <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2002/4/koszegvaritibor/chapter1.htm> - Letöltés ideje: 2008.09.16.
- 11) Kun Tibor: *Közép- és Dél-Afrika: háborúk és gazdasági válságok a XX–XXI. század fordulóján* - in.: *Klió*, II. évfolyam, 2002/3. szám - 146-153.o. - Elektronikus formában: <http://www.c3.hu/~klio/klio023/klio146.html> - Látogatva: 2008.08.12.
- 12) Lits Gábor: *A csökkenő vízlelőhelyek lehetnek-e veszélyforrások?* - in.: *Hadtudomány*, XIV. évfolyam, 2004/3-4. szám - 142-150.o.

- 13) Rácz András: *Az ötnapos háború – a grúziai konfliktus* - in.: *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, I. évfolyam, 2008/8. szám - 52-57.o.
- 14) Selján Péter: *A konfliktusok háttere* - in.: *Kapu*, XXI. évfolyam, 2008/8-9. szám - 59-61.o. - Elektronikus formában:
http://www.seljan.hu/fajlok/peter/Seljan_konfliktusok_hattere.pdf - Letöltve: 2008.11.23.
- 15) Tomolya János: *A „34-napos” izraeli-libanoni háború* - in.: *Hadtudomány*, XVII. évfolyam, 2007/1. szám - 62-73.o. - Elektronikus formában:
http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2007/1/2007_1_8.pdf - Letöltve: 2008.08.26.

Angol nyelvű kiadványok

- 1) *BP Statistical Review of World Energy*, June 2008 - Elektronikus formában:
http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/downloads/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_review_2008.pdf - Letöltve: 2008.09.05.
- 2) Collier, Paul - Hoeffler, Anke - Söderbom, Mans: *Post-conflict risks*, Centre for the Study African Economies Working Paper Series Ref: WPS/2006-12, 17 August 2006 - Elektronikus formában: <http://www.csaee.ox.ac.uk/workingpapers/pdfs/2006-12text.pdf> - Látogatva: 2008.09.17.
- 3) *Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernment Experts* - Elektronikus formában:
http://www.dni.gov/nic/PDF_GIF_global/globaltrend2015.pdf - Letöltve: 2008.08.29.
- 4) *Global Trends 2025: A Transformed World* - Elektronikus formában:
http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf - Letöltve: 2008.11.23.
- 5) International Crisis Group: *Iran: Is There a Way Out of the Nuclear Impasse?* - Middle East Report N°51, 23 February 2006 - Elektronikus formában:
http://www.crisisgroup.org/library/documents/middle_east___north_africa/iraq_ira_n_gulf/51_iran_is_there_a_way_out_of_the_nuclear_impasse.pdf - Letöltve: 2008.09.08.
- 6) International Crisis Group: *The Arab-Israeli Conflict: To Reach a Lasting Peace* - Middle East Report N°58, 5 October 2006 - Elektronikus formában:
<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4427&CFID=33801679&CFTOKEN=62313258> - Letöltve: 2008.09.09.
- 7) Mack, Andrew, et al.: *Human Security Report 2005, War and Peace in the 21st Century*, Oxford, Oxford University Press, 2005 - Elektronikus formában:
<http://www.humansecurityreport.info/content/view/28/63/index.php?option=content&task=view&id=28&Itemid=63> - Letöltve: 2008.09.08.

- 8) *Mapping the Global Future: Report of the National Intelligence Council's 2020 project, Based on Consultations With Nongovernmental Experts Around the World* - Elektronikus formában: <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> - Letöltve: 2008.09.14.
- 9) Peter Wallensteen & Margareta Sollenberg: *Armed Conflict and Regional Conflict Complexes, 1989-97* - in.: *Journal of Peace Research*, vol 35, no. 5, 1998, Sage Publications (London, Thousand Oaks, CA and New Delhi) - 621-634. o.
- 10) *The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036*, Third Edition, January 2007 - Elektronikus formában: http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/94A1F45E-A830-49DB-B319-DF68C28D561D/0/strat_trends_17_mar07.pdf - Letöltve: 2008.09.09.

Internetes oldalak

- Biztonságpolitikai Portál - <http://www.biztonsagpolitika.hu>
- Biztonságpolitikai Szemle - <http://bizpol.playhold.hu/>
- Central Intelligence Agency: *The World Factbook* - <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>
- Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület - Biztonságpolitikai Szemle - <http://www.playhold.com/www.ckke.hu/eloszo.html>
- FigyelőNet: *Válságtérkép* - <http://www.fn.hu/kulfold/valsagterkep/>
- International Crisis Group (ICG) - <http://www.crisisgroup.org>
- Konfliktus.index - <http://konfliktus.index.hu/>
- Magyar ENSZ Társaság - <http://www.menszt.hu/>
- United Nations Peacekeeping - <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/>

Internetes cikkek

- 1) BBC News, Americas: *Bush to announce troop reshuffle* - 2008.09.09. - <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7605481.stm> - Látogatva: 2008.08.06.
- 2) BBC News: *Somalia - a haven for terrorists?* - 2004.11.24. - <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/africa/4033399.stm> - Látogatva: 2008.08.06.
- 3) Biztonságpolitikai Szemle: *Mit tanulhatunk a kenyai válságból?* (Friedmann Viktor) - 2008.04.09. - <http://bizpol.playhold.hu/download/hatteranyagok/1/Kenya-viktorfriedmann.doc> - Letöltve: 2008.12.01.
- 4) FigyelőNet: *Bush csapatkivonással búcsúzik Iraktól* - 2008.09.09. http://www.fn.hu/kulfold/20080909/bush_csapatkivonassal_bucsuzik_iraktol/ - Látogatva: 2008.09.09.
- 5) FigyelőNet: *Harcban a világ egyharmada* - 2007.09.07. - http://www.fn.hu/kulfold/valsagterkep/0707/harcban_vilag_egyharmada_168371.php - Látogatva: 2008.09.03.
- 6) FigyelőNet: *Iránnak joga van az atombombához?* - 2008.08.28. - http://www.fn.hu/kulfold/20080828/irannak_joga_van_atombombahoz/ - Látogatva: 2008.08.28.

- 7) FigyelőNet: *Izrael Irán megtámadására készül?* - 2008.11.23. - http://www.fn.hu/kulfold/20081123/izrael_iran_megtamadasara_keszul/ - Látogatva: 2008.12.01.
- 8) FigyelőNet: *Kenya miatt éheznek Afrika?* - 2008.01.03. - http://www.fn.hu/kulfold/20080103/kenya_miatt_eheznek_afrika/ - Látogatva: 2008.09.08.
- 9) FigyelőNet: *Nem fenyeget újabb afrikai „világháború”* - 2008.11.25. - http://www.fn.hu/kulfold/20081125/nem_fenyeget_ujabb_afrikai_vilaghaboru/ - Látogatva: 2008.11.25.
- 10) Geographic.hu: National Geographic Magyarország: *Kis-Kína Afrikában* - 2007.12.04. - <http://www.geographic.hu/index.php?act=napi&rov=3&id=10611> - Látogatva: 2008.12.16.
- 11) Index.hu: *A magyar demokrácia túlreagálja a múltat*, interjú Tomi Lapiddal - 2008.03.07. - <http://index.hu/politika/kulfold/tomi0305/> - Látogatva: 2008.09.23.
- 12) Kisalföld.hu: *Gyerekkatonák Afrikában* - 2008.08.17. - http://www.kisalfold.hu/kulfold_hirek/gyerekkatonak_afrikaban/2067399/ - Látogatva: 2008.12.02.
- 13) Kitekintő.hu: *Arab-izraeli háborús előjáték* - 2008.11.09. - http://kitekinto.hu/izslam/2008/11/09/arab-izraeli_haborus_eljatek/ - Látogatva: 2008.11.23.
- 14) Kitekintő.hu: *Chavez: A vég kezdete?* - 2008.08.04. - http://kitekinto.hu/amerika/2008/08/04/chavez_a_veg_kezdetek/ - Látogatva: 2008.12.02.
- 15) Kitekintő.hu: *Európai elit katonákat vetnének be* - 2008.11.23. - http://kitekinto.hu/europa/2008/11/23/europai_elit_katonakat_vetnenek_be - Látogatva: 2008.11.23.
- 16) Kitekintő.hu: *Fordulat Venezuelában: Chavez győzelme az ellenzéké is* - 2008.11.26. - http://kitekinto.hu/amerika/2008/11/26/fordulat_venezuelaban_chavez_gyozelme_az_ellenzeke_is - Látogatva: 2008.12.02.
- 17) Kitekintő.hu: *Megszavazták: kivonul az USA Irakból* - 2008.11.17. - http://kitekinto.hu/izslam/2008/11/17/megszavaztak_kivonul_az_usa_irakbol/ - Látogatva: 2008.11.26.
- 18) Népszabadság Online: *Hatalommegosztás lesz Kenyában* - 2008.03.21. - <http://nol.hu/cikk/485802/> - Látogatva: 2008.09.14.
- 19) Népszabadság Online: *Venezuela és Oroszország elmélyíti kapcsolatait* - 2008.09.19. - <http://nol.hu/cikk/507575/> - Látogatva: 2008.09.21.
- 20) U.S. Department of State: *U.S.-DPRK Agreement on Denuclearization Verification Measures* - 2008.10.11. - <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2008/oct/110922.htm> - Látogatva: 2008.10.14.